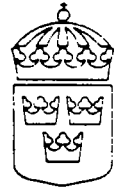

Riksdagens protokoll

1989/90:87

Fredagen den 16 mars

Kl. 9.00–13.13

Protokoll
1989/90:87

1 § Svar på interpellationerna 1989/90:114, 129 och 131 om kärnkraftverken vid södra Östersjön, m.m.

Svar på interpellationer

Anf. 1 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Håkan Hansson har frågat industriministern om bl.a. säkerhetsförhållandena vid Greifswaldreaktorerna i DDR samt om åtgärder som minimerar eller undanröjer risken för att en reaktorolycka i Greifswald drabbar Sverige.

Kurt Ove Johansson har frågat mig om vilka åtgärder regeringen har vidtagit och kommer att vidtaga med anledning av den hotbild kring de östtyska kärnkraftverken som nu framkommit.

Vidare har Rolf L Nilson frågat mig om jag bl.a. är beredd att ta initiativ till en konferens om miljö och energi i Östersjöregionen med tonvikt på kärnkraften.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på alla interpellationerna. Jag avser nu att besvara dem i ett sammanhang.

Allt sedan olyckan i Tjernobyl år 1986 har vi alla på ett konkret sätt blivit medvetna om att en olycka i en kärnkraftsreaktor inte är en enskild stats angelägenhet. Inom det Internationella atomenergiorganet, IAEA, utarbetades omedelbart efter olyckan två internationella konventioner om tidigt varsel samt bistånd vid en kärnenergiolycka. Båda konventionerna har trätt i kraft.

Regeringen driver sedan många år frågor om ökad säkerhet i kärnteknisk verksamhet, både inom IAEA och i andra internationella sammanhang. Svenska experter, från både myndigheter och företag, medverkar också i ett antal internationella arbetsgrupper och kommittéer inom kärnsäkerhetsområdet.

Som komplettering till IAEA-konventionerna har Sverige träffat bilaterala avtal om varsel vid en olycka och information om kärntekniska anläggningar med de närmaste grannstaterna. Avtalet med DDR trädde i kraft den 12 april 1989.

Genom avtalet har direkta kontakter skapats mellan å ena sidan de svenska myndigheterna kärnkraftsinspektionen (SKI) och strålskyddsinstitutet (SSI) och å andra sidan den östtyska kärnsäkerhets- och strålskyddsmyndigheten (SAAS). Myndigheterna har kommit överens om att utväxla sådan säkerhetsinformation om anläggningar i resp. land som gör det möjligt

att bedöma riskerna för och konsekvenserna av en olycka. Detta arbete pågår.

Som ett led i detta informationsutbyte besökte en svensk expertgrupp från SKI, SSI samt miljö- och energidepartementet den östtyska myndigheten för två veckor sedan. Myndigheterna kom därvid bl.a. överens om att ytterligare stärka informationsutbytet kring händelser vid de kärntekniska anläggningarna i resp. land.

Expertgruppen gjorde också ett besök vid Greifswald för att på plats diskutera säkerhetsläget vid dessa reaktorer.

Kärnkraftverket i Greifswald består av fyra reaktorer i drift, en femte reaktor under provdrift samt ytterligare tre reaktorer under uppförande. Reaktorerne har levererats från Sovjetunionen och är av så kallad tryckvattentyp (med beteckningen VVER 440). Förutom elkraft levererar kärnkraftverket också fjärrvärme till staden Greifswald.

Aggregaten 1-4 tillhör den första generationen VVER-reaktorer och saknar bl.a. flera av de säkerhetssystem som överensstämmer med IAEA:s säkerhetsnormer. Aggregaten 5-8 tillhör en nyare generation som har anpassats för att uppfylla IAEA:s rekommendationer.

Vid den svenska expertgruppens besök i Greifswald var aggregaten 2 och 3 avställda för säkerhetsöversyn av bl.a. reaktortankarna. Provdriften vid aggregat 5 var stoppad i avvaktan på att en pågående säkerhetsgranskning av el- och reglersystemen i reaktorn skulle utvärderas. DDR:s representanter bekräftade för expertgruppen att aggregaten 1-4 inte uppfyller dagens internationella säkerhetsrekommendationer. Däremot underströk man att aggregaten 5-8 skulle komma att hålla en internationellt tillfredsställande säkerhetsnivå genom de åtgärder man beslutat om och som för närvarande genomförs vid dessa.

Den 9 januari i år lämnade SKI och SSI till mig en rapport över säkerhets- och strålskyddsläget vid de svenska kärnkraftverken. Rapporten utgjorde en redovisning av ett uppdrag från regeringen. I rapporten framhåller SKI bl.a. att det finns anledning att anta att sannolikheten för ett haveri med allvarlig härdskada är åtminstone lika stor för de utländska reaktorerna som för de svenska. Skulle ett sådant allvarligt hårdhaveri inträffa i en utländsk reaktor är dock risken för stora utsläpp stor, eftersom många av dessa reaktorer endast i begränsad omfattning har konsekvenslindrande system. Bl.a. saknar flera av dem egentlig inneslutning och anordningar för filtrerad tryckavlastning.

Enligt SSI skulle eventuella utsläpp kunna ge stråldoser på *lägre nivå* i hela Sverige med konsekvenser för jordbruk, jakt, fiske och rennäring och kanske höga kollektivdoser till den svenska befolkningen. Stråldoser på *mellan-nivå*, som kräver mångårig utrymning, skulle kunna beröra stora delar av sydligaste Sverige efter en olycka i Greifswald och andra nordtyska reaktorer eller Mellansverige efter en olycka i Olkiluoto i Finland.

I betänkandet (SOU 1989:86). Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor, redovisar utredningen om kärnkraftsberedskapen vissa slutsatser beträffande konsekvenser i Sverige av en kärnkraftsolycka utomlands.

Det finns redan i dag en utbyggd beredskapsorganisation mot olyckor med radioaktiva utsläpp i landet. Enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) är det

länsstyrelserna som svarar för räddningstjänsten vid en eventuell olycka. Vid samtliga länsstyrelser finns därför en grundberedskap. Länsstyrelserna i län med kärnkraftverk har mer omfattande beredskap. Dessa länsstyrelser skall också kunna bistå de andra länsstyrelserna.

Ett system med 26 automatiska mätstationer finns i drift för registrering och larm vid onormala strålnivåer. SSI kompletterar för närvarande detta mätsystem med ytterligare fem stationer som skall utplaceras företrädesvis i Sydsverige.

I det nämnda betänkandet "Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor" förelås vidare en rad åtgärder för att ytterligare förbättra beredskapen. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. När remissbehandlingen är klar kommer regeringen att ta ställning till vad som behöver göras.

I Sverige ställer vi utomordentligt höga krav på säkerheten i våra egna kärnkraftverk. Bl.a. har vi ställt kravet att varje svensk reaktor skall vara föremål för en fullständig säkerhetsanalys och utvärdering minst vart tionde år, detta för att förvissa oss om att säkerhetsnivån även i de äldre reaktorerna uppfyller de krav som ställs i dag.

Vi förväntar oss självfallet också de motsvarande höga krav ställs inom andra länders kärnkraftsprogram. Inom ramen för IAEA:s reaktorsäkerhetsarbete verkar Sverige därför för närvarande för att få till stånd internationella rekommendationer om återkommande säkerhetsgranskningar av alla reaktorer i drift. Liknande arbete drivs också inom OECD:s kärnenergiorgan NEA.

Sverige har också stött ett förslag från bl.a. Holland och Sovjetunionen om att hålla en internationell kärnsäkerhetskonferens i IAEA:s regi under nästa år. Vi avser att aktivt delta i förberedelsearbetet för denna konferens och att verka för att den skall bli framgångsrik. Vid en sådan konferens bör enligt min mening även frågor om kärnsäkerheten i Östersjöområdet tas upp till behandling.

Jag vill också understryka att vi från svensk sida konsekvent driver linjen att kärnkraftverk, för att få drivas, skall uppfylla minst de säkerhetskrav som fastlagts internationellt. Denna uppfattning framförs i våra internationella kontakter och har även framförts till DDR:s myndigheter.

När det till sist gäller avstängningstakten för de svenska kärnkraftverken, utöver vad som redan fastställts, erinrar jag om att regeringens förslag i denna fråga kommer att föreläggas riksdagen till hösten.

Då Håkan Hansson och Kurt Ove Johansson, som framställt interpellationerna 114 resp. 129, anmält att de var förhindrade att närvara vid sammanträdet, medgav talmannen att Pär Granstedt och Bengt Silfverstrand fick delta i överläggningen i stället för interpellanterna.

Anf. 2 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill tacka för svaret på interpellationen. Håkan Hansson, som är en av interpellanterna, beklagar naturligtvis mycket starkt att han inte har tillfälle att delta i den här debatten.

Interpellationen ställdes för två månader sedan, den 17 januari. Sedan har besvarandet uppskjutits tre gånger på statsrådets initiativ. Till sist fastställ-

des en dag för avlämnande av svar då Håkan Hansson var förhindrad att ta emot det.

Detta beror på speciella omständigheter, något som både han och jag är medvetna om. Det har förelegat sjukdom och det har varit regeringskris bl.a. Det är väl därför acceptabelt att en sådan situation kan uppstå. Men jag vill understryka, herr talman, att det inte är godtagbart att man under normala omständigheter först på statsrådets begäran uppskjuter besvarandet av en interpellation och sedan bestämmer en dag för avlämnande av svar då interpellanten redan från början klargör att han inte kan delta i debatten. Det är tråkigt att det blir på det här sättet, men jag skall försöka fylla hans kapp så gott jag kan.

Låt mig först konstatera att det allvarligaste hotet från kärnkraften i Sverige mot miljö och folkhälsa naturligtvis kommer från reaktorerna i Sverige i den meningen att om en verkligt stor olycka skulle inträffa så blir konsekvenserna desto större om det är fråga om svenska reaktorer.

Av svaret framgår litet vad utsläpp på låg nivå och mellannivå egentligen innebär. När man talar om låg nivå handlar det alltså om utsläpp som drabbar de areella näringarna i hela landet – och därmed naturligtvis slår hårt mot vår livsmedelsförsörjning och hela vår miljö. Dessutom kan det ha betydelse från folkhälsosynpunkt.

När man talar om utsläpp på mellannivå handlar det alltså om utsläpp som leder till att betydande områden måste utrymmas för flera år framöver. Vad utsläpp på hög nivå skulle innebära nämns inte i svaret, men det är klart att det då handlar om verkligt allvarliga konsekvenser. Det här är någonting som vi har anledning att beakta.

Samtidigt är vi medvetna om att de svenska reaktorerna vid en internationell jämförelse håller hög säkerhetsstandard. Risken för att en verkligt stor olycka med utsläpp ut till naturen skulle inträffa i en svensk reaktor är alltså lägre än när det gäller många andra reaktorer i världen. Därför är det viktigt att vi inte riktar intresset enbart mot de svenska reaktorerna utan också mot dem som omger oss.

Vi har länge känt betydande oro för reaktorsäkerheten i framför allt Östeuropa. Den allmänna ineffektivitet som kännetecknat de östeuropeiska ekonomiska och politiska systemen har ju också haft betydelse på det här området. Med den nya öppenheten vet vi också mer om dessa reaktorer. När Tjernobylolyckan inträffade tog den ju oss i viss mån med överraskning. Nu vet vi mer om vilka hot vi utsätts för från grannskapet på andra sidan Östersjön. Då är det viktigt att vi inskrider på ett kraftfullt sätt.

Vi vet nu att det var mycket nära att en stor olycka inträffade i Greifswald, och om vindförhållandena då hade varit ogynnsamma skulle det ha drabbat södra Sverige, ett av vårt lands mest tätbefolkade områden, mycket allvarligt. Det har vidtagits åtgärder för att följa upp detta, och det redovisade också Birgitta Dahl förtjänstfullt i svaret. Men det är ändå litet oklart hur regeringen nu tänker gå vidare.

Såvitt jag förstår så är det fullständigt oacceptabelt för Sverige att reaktorerna 1–4 i Greifswald får sättas igång om man inte förser dem med en bra reaktorinneslutning, filteranläggningar osv. Det är väl också tveksamt om de ytterligare reaktorer som nu är under uppförande i Greifswald fyller sådana

säkerhetskrav att vi kan anse att det är godtagbart. Såvitt jag har fått mig bekant så finns det i varje fall inga filteranläggningar, även om man har försatt dem med reaktorinneslutningar.

Vi har även anledning att känna betydande oro inför t.ex. reaktorn i Ignalina i Litauen, och det gör ju också litauererna själva.

Jag noterar att regeringen driver denna fråga internationellt som Birgitta Dahl redovisade, men det skulle vara intressant att få det litet mer preciserat, att få reda på vilka krav som den svenska regeringen ställer på DDR:s regering. Har vi klart uttalat att vi kräver att reaktorerna 1-4 i Greifswald inte tas i drift om de inte byggs om så att de uppnår den standard som vi har rätt att kräva, vilket måste vara att de skall ha inneslutningar av godtagbart slag och att de bör vara försedda med filteranläggningar? Finns det en systematik undersökning av hur situationen är i de övriga reaktorerna i vårt grannskap, dvs. de som kan innebära betydande konsekvenser för Sverige om det skulle hända en olycka? Vilka konkreta krav ställer den svenska regeringen på regeringarna i Polen, Sovjetunionen osv. för att se till att vi inte utsätts för hot? Tas dessa risker med ordentligt i den beredskapsplanering som finns? Vidtar man extra åtgärder med hänsyn till risken för utsläpp från grannländer?

Anf. 3 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka miljöministern för det utförliga svaret på den interpellation som ursprungligen ställts av Kurt Ove Johansson. I motsats till Pär Granstedt sa känner jag inte något behov av diskussioner om formfrågor. Det kan finnas anledningar till att svar dröjer, och när de blir så utförliga som detta är det bra. Det är sakfrågan som måste vara det intressanta. Låt oss ägna tid och kraft åt den.

Bakgrunden till interpellationen är de synnerligen oroväckande uppgifter som förekommit i såväl svenska som utländska massmedia om allvarliga brister i både konstruktion och säkerhetssystem vid östtyska kärnkraftverk belägna inom ett avstånd på ungefär femton mil från Sveriges kust.

Det i sammanhanget uppmärksammade kärnkraftverket Lubmin, nära staden Greifswald, ligger inom ett avstånd från den skånska kusten som t.o.m. är mindre än det område som utrymts till följd av kärnkraftshaveriet i Tjernobyl i Sovjetunionen.

Det som försakat den största oron bland människor är uppgifter om att det vid en eventuell olycka i Lubmin skulle dröja mindre än fem timmar innan det radioaktiva utsläppet når den skånska kusten. Samtidigt har det hävdats att det skulle kunna bli nödvändigt att utrymma hela det skånska landskapet om vissa olyckliga omständigheter beträffande vind- och nederbördsförhållanden skulle råda vid olyckstillfället.

Efter ett kärnkraftshaveri som det i Tjernobyl som inneburit så allvarliga och omfattande konsekvenser även för vårt land, har nog många levt i föreställningen att beredskapen för dylika olyckor skärpts väsentligt i Sverige.

Intrycket är nog trots allt att så inte tycks vara fallet. Vid kontakter med länsstyrelsen i Malmöhus län har det bl.a. framkommit att den grundberedskap och de basresurser som finns har byggts upp med hänsyn till risken för ett kärnkraftshaveri vid Barsebäck i Skåne. Denna beredskapsorganisation

har i och för sig visat sig fungera väl vid de övningar som genomförts. Någon planering som särskilt beaktar riskerna för kärnkraftshaverier i t.ex. Östtyskland tycks dock inte finnas. Jag vill gärna säga att Birgitta Dahls svar på interpellationen på flera punkter skingrar oklarheter som hittills rätt om vår beredskap mot kärnkraftshaverier och samtidigt också markerar en klar vilja att förbättra beredskapen.

Jag kan också notera att länsstyrelsen i Malmöhus län nu gjort en framställning hos statens räddningsverk med begäran om överläggningar om ett bättre informationsutbyte mellan bl.a. strålskyddsinstitutet och kärnkraftsinspektionen samt de både länsstyrelserna i Skåne.

Detta är gott och väl, men kvar står ändå intrycket att samspelet mellan olika myndigheter måste förbättras ytterligare om vi skall lyckas att till människors berättigade oro och öka trovärdigheten för våra möjligheter att upprätthålla en rimlig beredskap vid eventuella kärnkraftshaverier som kan inträffa i vårt närområde.

Det är också angeläget att den svenska regeringen håller en löpande och öppen dialog med de östtyska myndigheterna och skärper kraven på de säkerhetsåtgärder som behövs för att trygga säkerheten även i vårt land.

Det ömsesidiga avtal som i dag finns mellan Sverige och Östtyskland vad avser larm vid en eventuell kärnkraftsolycka tycks inte vara tillräckligt långtgående om man skall döma efter uppgifter från myndigheterna om att man befärar att östtyskarna faktiskt inte larmat inom acceptabel tid då incidenter bevisligen har inträffat. Det är mot denna bakgrund mycket bra att Birgitta Dahl nu aviserar att överenskommelse nu träffats om att ytterligare stärka informationsutbytet kring händelser vid kärnkraftsanläggningar i resp. land.

Ett avtal som inrymmer en sådan utvidgad informationsplikt måste då rimligen också innebära att det finns ett ömsesidigt förtroende för att det verkligen lämnas besked när något anmärkningsvärt inträffat vid kärnkraftverken, detta inte minst mot bakgrund av att det uppenbarligen förekommit motsägelsefulla uppgifter vad gäller innebörd och omfattning av de incidenter som redan inträffat vid östtyska kärnkraftverk vid upprepade tillfällen.

Slutligen tycker jag att det är utomordentligt viktigt att Sverige nu utnyttjar de möjligheter som öppnats i bl.a. Östtyskland för svensk hjälp och investeringar i miljöförbättrande åtgärder.

Anf. 4 ROLF L NILSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill också tacka Birgitta Dahl för svaret.

Det är intressant när det går litet tid från det att interpellationerna ställs till dess de blir besvarade. Det är knappt två månader sedan den största uppmärksamheten tilldrogs de östtyska kärnkraftsaggregaten utanför Greifswald. Det skrevs spaltmeter efter spaltmeter i internationell press och i svensk press. Kärnkraftens säkerhetsfrågor var i blyxtbelysning igen. Detta berörde Sverige och Danmark. I Sverige berörde detta framför allt Sydsvenske, dvs. Skåne och angränsande landskap.

Men det är alltså fråga om en blyxtbelysning. Intresset flammade upp för att sedan sjunka undan igen. Opinionsmätningar i den svenska allmänheten om villigheten att avstå kärnkraften i det här landet visar att man inte har tagit något större intryck av de orossignaler som har kommit från Östeuropa.

Det har åtminstone inte kopplats ihop med den svenska kärnkraften. Den oro som flammade upp efter Harrisburg- och Tjernobyhändelserna har också sjunkit undan.

Detta är på många sätt oroväckande. Men det är ingenting som vi politiker kan rätta oss efter. Vi måste följa upp och påverka händelserna. Här rör det sig om ett internationellt hot. Radioaktiva utsläpp förs vidare med vinden. De respekterar inga gränser. Om en olycka skulle inträffa i Östtyskland, Litauen, Finland eller Sovjetunionen under ogynnsamma förhållanden, skulle det innebära katastrofer för de angränsande länderna, bl.a. för Sverige. När det gäller anläggningarna utanför Greifswald har det redan nämnts att stora delar av Danmark, Skåne och södra Sverige skulle drabbas mycket hårt. Troligen skulle områden behöva utrymmas, och det skulle finnas en risk för att de skulle vara obebodliga för en överskådlig framtid.

Mot denna bakgrund tycker jag att det svar Birgitta Dahl har gett, trots att det är omfattningsrikt, är ganska magert, åtminstone när det gäller konkreta åtgärder och utfästelser. Hon konstaterar att aggregaten 1–4 i Greifswald inte uppfyller dagens internationella säkerhetsrekommendationer. Möjligtvis kommer de reaktorer som är under uppförande och som provkörs att uppnå tillfredsställande säkerhetsnivå. Jag tycker att detta andas tveksamhet.

Vad betyder detta egentligen konkret? Hur har regeringen agerat på dessa uppgifter? Finns det ett krav från den svenska regeringen till den östtyska att man inte anser att reaktorerna 1–4 skall tas i drift förrän de är anpassade till internationell standard? Hur har regeringen reagerat här?

I en rapport från SKI och SSI sägs det att sannolikheten för allvarlig härdskada är åtminstone lika stor för utländska reaktorer som för de svenska. Vad innebär detta? Innebär det att de är så säkra som vi har hört att de svenska är? Eller är detta ett ifrågasättande av säkerheten i de svenska reaktorerna?

Eftersom reaktorerna i Greifswald inte är unika – det finns liknande anläggningar i andra Östersjöländer, som är i drift eller under uppförande – och eftersom olyckorna och utsläppen inte accepterar några gränser, finns det stor anledning att ta ett samlat grepp om problemet – och göra det snart. Jag och vpk har föreslagit ett svenskt initiativ till en Östersjökonferens om energi, miljö och säkerhet. Jag gör det mot bakgrund av den anläggning som är under uppförande i Polen utanför Gdansk. Den har inte fått lika stor uppmärksamhet här som reaktorerna i Greifswald. Den polska miljörelsen har reagerat mycket starkt mot anläggningen utanför Gdansk. Även den danska regeringen har reagerat mycket starkt. Man har i samband med löfte om miljöbistånd till Polen uttryckt sin oro och erbjudit hjälp att upprätta energiplaner utan kärnkraft och med starka miljöhänsyn.

Jag tycker att Sverige har ett lika bra utgångsläge som Danmark att ta initiativ i dessa frågor. Vi i Sverige har beslutat att avstå från egen kärnkraft, dvs. att avveckla den kärnkraft vi har. Vi är inblandade genom att vi själva har anläggningar som berör grannländerna. Jag tänker då i första hand på Barsebäcksverket. Vi har en utvecklad energiforskning som kan vara till nytta för länderna kring Östersjön. Eftersom det finns anläggningar som är under konstruktion och som inte är i drift, finns det all anledning att reagera snabbt och att ta de initiativ som jag har efterlyst om en Östersjökonferens.

Anf. 5 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Det är inte ofta som jag är överens med och berömmar Birgitta Dahl, men i det här fallet måste det faktiskt bli så. Jag tycker att det svar som hon i dag har lämnat på de tre interpellationerna är korrekt, sakligt och diplomatiskt riktigt. Detta svar har på ett bra sätt klargjort att vi inte, som vissa hävdar, kan bestämma över hur andra länder internt skall agera.

Rolf L Nilson! Det som vi nu talar om är reaktorer i Östtyskland. Rolf L Nilson refererar till artiklar i Der Spiegel, en tidning som tidigare hade sämsta tänkbara anscende och som kommunister för fyra till fem år sedan menade stod för det osannaste av det osanna. I dag står den plötsligt för höjden av all sanning.

Vi har också hört hur kommunister år efter år från denna talarstol har poängterat att man i länder och i samhällssystem där "folket" bestämmer har saker och ting under kontroll och att det där inte inträffar några oegentligheter. När korthuset Östeuropa nu rasar kan vi se att det där verkligen har hänt och händer många oegentligheter.

Rolf L Nilson talade också om olyckor. Olyckor är otrevliga, men det intressanta är inte olyckan i sig utan vilka konsekvenser en olycka får. Rolf L Nilson framhöll att det kan inträffa ett haveri vid ett svenskt kärnkraftverk, men det är totalt utan intresse. Vad som är intressant är vilka konsekvenser en sådan olycka eventuellt får.

Pär Granstedt sade att vinden låg fel när haveriet i Östeuropa inträffade. Jag har inte med förstoringsglas skärskådat alla tidningar eller följt rapporteringen i alla massmedia, och jag vill därför fråga Pär Granstedt var man fick de av honom utmålade konsekvenser som skulle ha inträffat, om vinden hade legat mot Sverige. Eller var det vid det tillfället helt vindstilla?

Jag trodde att Pär Granstedt, som anses vara en sansad politiker, skulle vara främmande för att använda den typen av argument. Jag har faktiskt inte, Pär Granstedt, i något av medierna lyckats finna uppgifter om sådana enorma konsekvenser av den här olyckan. De hade i och för sig kunnat inträffa, men så var inte fallet. Man bör inte i onödan använda en sådan terminologi i debatten.

Herr talman! Till sist: Vi är alla överens om att kärnkraften fel använd kan orsaka enorma katastrofer, men med det sätt som vi använder kärnkraften på i Sverige och med de säkerhetssystem som vi har borde vi kunna stå som ett föredöme för många andra länder. Jag är uppriktigt sagt glad över att statsrådet Dahl har tagit initiativ till att vi internationellt skall vidarebefordra den kunskap som vi i Sverige har om kärnkraften.

För att vi skall kunna behålla ekonomisk, social och kulturell välfärd måste vi i Sverige ha kärnkraften. Några alternativ finns inte. De kommer kanske, men i nuläget finns de faktiskt inte.

Anf. 6 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag är den första att beklaga att svaret har dröjt, av de skäl som Pär Granstedt anförde. Men det har också haft det goda med sig, vilket jag har angivit som motiv, att vi kunnat ge en fylligare information än vad som eljest vore möjligt.

Jag vill också säga att departementet och jag själv inte förrän i går fick veta

att Håkan Hansson inte själv kunde ta emot svaret. Jag tycker att det är viktigt att ta det till protokollet.

Jag vill inledningsvis också understryka allvaret i den fråga som vi diskuterar. Jag vill slå fast att det som Rolf L Nilson tog upp i interpellationssvaret är ett direkt citat från det utlåtande som vi fick från kärnkraftsinpektionen och strålskyddsinstitutet. I det ligger också – och jag hoppas att Sten Andersson i Malmö tar till sig det – att man icke utesluter risken för olyckor i Sverige. Sådana kan inträffa.

Jag vill också till samtliga som har talat här säga att den olycka som skulle drabba Sverige värst är en olycka i en svensk reaktor. Det är vid en sådan som man skulle få effekter som ligger på en hög nivå, och det kan inte uteslutas att något händer.

Jag instämmer med dem som har sagt att vi borde vara mera långsiktiga i vår diskussion om energifrågan. Jag tycker att det här visar att det är nödvändigt att avveckla kärnkraften som energikälla i framtiden, inte bara i Sverige utan i hela världen. Det är min bestämda uppfattning, och domen skulle bli fruktansvärd från svenska folket mot oss som beslutsfattare, om vi inte med kraft fullföljde det avvecklingsprogram som vi har beslutat om här i riksdagen.

Jag vill till Bengt Silfverstrand säga att den beredskap som finns uppbyggd utgår från det faktum att Sverige skulle drabbas allra värst av en olycka i våra egna reaktorer. Detta innebär att vi har en hög beredskap för att hantera också situationen vid olyckor utomlands. Ända sedan Tjernobylolyckan har det pågått ett arbete för att förstärka beredskapen för att hantera effekterna från olyckor i utlandet. Det är därför som mätstationssystemet byggs ut.

Dessutom har länsstyrelserna och räddningstjänsten en omfattande beredskap för andra typer av olyckstillfällen och för krigssituationer, vilken skall mobiliseras i sådana lägen. Jag kan försäkra att vi icke kommer att förtröttnas i våra ansträngningar att förbättra beredskapen. Det var det som jag menade när jag sade att när remissvaren på den utredning som nu föreligger har kommit in, kommer regeringen att fatta de ytterligare beslut som vi då bedömer behövs.

Ett annat viktigt inslag i detta arbete är den internationella verksamheten. Det var Sverige som tog initiativ till de överenskommelser som omedelbart slöts inom IAEA. Vi arbetar för att IAEA med större kraft skall driva också säkerhetsfrågor. Det är därför som den IAEA-konferens som skall hållas nästa år, Rolf L Nilson, är så viktig.

Dessutom har den svenska regeringen tillsammans med Polens regering tagit initiativ till en särskild Östersjökonferens om miljön, som skall hållas den 2 och 3 september i år. Självfallet finns de här frågorna med bland dem som skall diskuteras. Men jag utgår från att Rolf L Nilson inte har något emot att vi diskuterar också de andra allvarliga miljöfrågor som vi har i Östersjöregionen. De har nämligen ett bestämt samband som i hög grad aktualiseras i Sovjetunionen, Polen och DDR. I dag heter alternativet kol – brun kol. Det heter också oljor med mycket låg kvalitet – skifferolja. Detta är en mycket svår ekvation att få att gå ihop, särskilt på kort sikt. Det måste därför diskuteras, och det sker i vårt bilaterala och regionala samarbete.

Vi har slutit samarbetsavtal med Sovjetunionen, de baltiska republikerna,

Polen, DDR, Förbundsrepubliken Tyskland och våra nordiska grannar. Vi har fört mycket ingående samtal och skaffat oss mycket ingående kunskaper. Detta samarbete började omedelbart efter olyckan i Tjernobyl, och då främst med Sovjetunionen.

Utöver allt annat som är positivt med den nya situationen i Östeuropa vill jag säga att det är mycket bra att vi nu äntligen börjar få fullständig information om hur det förhåller sig. Situationen är precis så allvarlig som vi har trott.

Vi ställer självfallet kravet på alla reaktorer – inte bara Greifswald 1 och 4 – att de för att få vara i drift måste uppfylla minst de internationella säkerhetsnormerna. Vi planerar omfattande insatser när det gäller Östeuropabiståndet på just det här området.

Herr talman! Jag har mera att redovisa om våra diskussioner med samtliga dessa länder, och jag skall be att i ett följande inlägg mera i detalj få komma in på en redovisning av dessa frågor.

Anf. 7 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Birgitta Dahl fick kraftfullt eldunderstöd från Sten Andersson i Malmö. Det kan man möjligen säga är Birgitta Dahls bekymmer, men jag kan inte låta bli att fälla några kommentarer till vad Sten Andersson sade.

Sten Andersson berömde Birgitta Dahls attityd för att den var så diplomatisk. Därför menar Sten Andersson att vi inte skall bestämma över andra länders interna angelägenheter. Jag hoppas att detta inte är moderaternas inställning, utan att det verkligen enbart är Sten Anderssons i Malmö inställning att kärnsäkerhet är något lands interna angelägenhet.

När man bygger en ur säkerhetssynpunkt otillfredsställande reaktor på den plats där Greifswald finns riktar man ett direkt hot mot Sverige och många andra länder. Det är närmast att jämföra med en potentiell aggression. Det skulle således kunna leda till att vårt mest tätbefolkade landskap – Sten Anderssons eget vackra hemlandskap – skulle kunna bli obeboeligt under årtal framöver om det värsta inträffar. Att påstå att det är DDR:s interna angelägenhet är fullständigt orealistiskt. Jag hoppas att det är Sten Anderssons högst personliga uppfattning.

Sten Andersson gjorde vidare en del reflektioner om vindriktningar. De torde bygga på att han inte hade lyssnat riktigt till vad jag sade. Jag sade att om en stor olycka med ett stort utsläpp inträffar och vinden ligger mot oss, kan dessa konsekvenser inträffa. När jag talade om konsekvenserna citerade jag praktiskt taget från det svar av Birgitta Dahl som Sten Andersson berömde så mycket. Jag tror att jag verkligen höll mig på sakens grund. Det är just risken för att en maximal olycka skall inträffa som är grunden för våra reaktioner mot DDR. Det är således en högst reell risk, som vi måste diskutera.

Det finns naturligtvis ingen gynnsam vindriktning i det här fallet. Blåser det åt det andra hållet blir konsekvenserna ännu värre mätt i hur många människor som drabbas. Det är hårt att säga det, men det är nästan bättre att det blåser åt vårt håll om det smäller i Greifswald. Blåser det mot Ruhr handlar det om miljoner och åter miljoner människor som drabbas.

Jag vill också notera att Birgitta Dahls kraftfulla uttalande om vikten av att avveckla kärnkraften var välkommet. Det kanske var provocerat av Sten Andersson, vad vet jag. Jag hoppas att industriministern lyssnade mycket noga så att detta verkligen blir hela regeringens politik. Det gäller för det första att nu äntligen komma i gång med ett kraftfullt arbete för att få fram alternativ. I det avseendet har vi förlorat tio år då det har hänt mycket litet. För det andra måste vi se till att få en avveckling som påbörjades i mitten på 1990-talet och inte skjuts fram till år 2010. Det är också nödvändigt.

Anf. 8 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! I denna debatt avser vi primärt att diskutera säkerheten vid kärnkraftverk belägna utanför Sveriges gränser men på ett avstånd mycket nära vårt land – så nära att ett haveri vid dessa kärnkraftverk, t.ex. i Östtyskland, skulle få mycket allvarliga konsekvenser för vart land. Samtidigt har det uppstått en debatt mellan moderater och centerpartister. De företräds av resp. partis kärnkraftsexpertis, med eller utan citationstecken.

Det är en mycket intressant illustration till vad som skulle inträffa om dessa partier fick ansvaret för politiken i Sverige. Vi kan konstatera att det skiljer en avgrund mellan centerpartisters och moderaters energipolitik. Det rör sig om helt oförenliga ståndpunkter som vid en eventuell olycka – med olycka avses en borgerlig regering – skulle få förödande konsekvenser för Sverige i form av beslutsvändor. Det skall understrykas att det är viktigt att vi inte hamnar i en situation där centerpartister och moderater får ansvar för energipolitiken i Sverige.

Birgitta Dahl hävdar att vår beredskap för kärnkraftsolyckor är god och att det system som primärt har byggts upp för att klara haverier vid svenska kärnkraftverk också beaktar och tar hänsyn till situationen i vår omvärld, exempelvis i Östtyskland. Jag har ingen anledning att betvivla detta. Där emot uttryckte jag oro och betänklighet inför vad som inträffade när länsstyrelsen i Malmöhus län uppmärksammades på dessa förhållanden. Den gav uttryck för osäkerhet och litet villrådighet. Man säger bl.a. i en hänvändelse till statens räddningsverk att mot bakgrund av det inträffade hemställer länsstyrelsen att räddningsverket tar initiativ till överläggningar mellan fackmyndigheterna och länsstyrelserna med syfte att få till stånd en snabb och lättillgänglig information om inträffade händelser, utförda analyser och lägesbedömningar.

Jag menar att detta tyder på att det finns ytterligare behov av att göra något för att stärka säkerheten. Avslutningsvis tycker jag att samma vilja, beredskap och handlingskraft präglar det svar som Birgitta Dahl här har avgett.

Anf. 9 ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! För fullständighetens skull vill jag tillägga att jag inte undervärderar behovet av varningssystem, internationella överenskommelser eller nationella säkerhets- och räddningsprogram. Jag tog dock inte upp det i mitt första anförande. Det är givetvis viktigt, men än viktigare här är det förebyggande arbetet, dvs. att man genom att inte bygga ut ny kärnkraft och

genom att avveckla de anläggningar som redan finns i drift minskar och till slut helt undanröjer risken för omfattande kärnkraftsolyckor.

Jag skall säga några ord om den polska situationen och den anläggning utanför Gdansk som har väckt så mycket uppmärksamhet i Danmark. Det är en anläggning som har en byggtid på bortåt 15 år. Den är enligt uppgifter mycket illa planerad. Underhållsarbetet har varit dåligt, och det finns stora sprickor i anläggningen. Den ligger i en förkastningszon med rörelser i marken. Detta gör att det aldrig blir en riktigt säker anläggning.

Anläggningen har egentligen inte varit något hot mot Sverige eller andra närliggande länder under tiden med den kommunistiska regimen. Då hade man inte resurser att ta anläggningen i bruk. Det ironiska är att det polska folket, när man nu själv har valt sin regering och sina representanter, är i en så pressad ekonomisk situation att man, fullt förstäeligt, söker efter möjligheter att producera energi snabbt och billigt. Diskussionen om att ta Gdansk-anläggningen i drift har då blivit aktuell igen, och det har oroat miljörelsen i Polen och danskarna.

Anledningen till att jag har krävt en speciell Östersjökonferens om energi och miljö är uppgifter om att den av de svenska och polska statsministrarna inkallade Östersjökonferensen inte speciellt skulle ta upp energifrågorna, kärnkraftsfrågorna. Om nu Birgitta Dahl försäkrar att dessa frågor kommer att få en framskjuten plats på konferensen – hela energiproblematiken, detta att få fram uthålliga, miljövänliga, säkra energisystem runt Östersjön – tycker jag givetvis att det är bra. Men jag tror ändå att dessa frågor är så komplexa och av så stor vikt att det skulle vara på sin plats att kalla in en speciell konferens för att lösa dem, med målet att göra Östersjön till ett kärnkraftsfritt hav.

Anf. 10 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag noterar först att statsrådet kanske var litet tveksam när det gällde avvecklingstakten här i Sverige. Är det så att man inte längre är enig inom regeringen, att en spricka kan uppstå? Jag noterar att det statsråd som i dag har ansvar för dessa frågor sitter tre bänkar bakom Birgitta Dahl.

Man talar om att kärnkraften skall avvecklas. Man talar vitt och brett om alternativ. Man vill ha Columbi ägg. Låt mig notera att fertiliteten hos detta äggs moder är ytterligt starkt begränsad.

Protokollet får avgöra vem av oss som har rätt, Pär Granstedt. Jag uppfattade det som att Pär Granstedt pratade om att en olycka hade hänt och vinden vid det tillfället legat rätt, ur vår synpunkt. Är detta bara en hypotes som Pär Granstedt tog fram i sitt inlägg ber jag om ursäkt. Men jag har trots allt en så bra hörsel att jag uppfattade det som att olyckan hade hänt men att vinden inte låg mot Sverige. Jag skall med största nöje kontrollera protokollet. Om Pär Granstedt här i riksdagen för att komma ur en besvärlig sits står och ljuger rakt upp och ned, då har han fallit något i anseende hos mig.

Bengt Silfverstrand säger att centerpartiet och moderaterna har en oförenlig energipolitik. Det må så vara, men det kan rättas till. Det måste vara ännu värre för Bengt Silfverstrand. Jag noterar hur socialdemokrater här i riksdagen, på landstings- och kommunnivå har uppfattningar som ligger både när-

mare centerens och moderaternas. Det kanske är bäst att sopa framför egen dörr innan man begär att andra skall börja städa.

Jag noterar också att Rolf L Nilson, min valkretscollega, icke med ett ord nämnde vad kommunismen hade åstadkommit i det här fallet i fråga om oförmåga att hålla en god och hög säkerhet när det gäller kärnkraft.

Anf. 11 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Man måste vara mycket naiv för att undvika att känna oro för kärnkraften. Men oron måste också variera med hänsyn till vad man vet om olika kärnkraftverks kvaliteter – om anläggningarnas art, hur de är uppbyggda, vad man använder för att moderera dem, den säkerhet som finns inbyggd i anläggningarna, det säkerhetsarbete som pågår bland personalen, de kontroller som utförs osv. När man gör jämförelser mellan olika typer av kärnkraftverk tror jag, utan minsta tvivel, att man finner att de östeuropeiska anläggningarna inte håller måttet. Inte minst bör vi notera att samma inbyggda problem som var en av orsakerna till olyckan i Tjernobyl, grafitmodereringen, också förekommer i flera av de anläggningar som finns i vår närhet, på andra sidan Östersjön. Därtill kommer att anläggningarna är dåligt skötta, slarvigt hanterade, vilket har visats i de olika kontroller som har gjorts från internationellt håll.

Jag måste säga att jag blev ganska bekymrad när Birgitta Dahl, då hon kom tillbaka från Sovjetunionen, gjorde ganska milda uttalanden om kvaliteten på dessa anläggningar i Sovjetunionen och sättet att sköta dem. Därigenom gav hon dem nästan en form av carte blanche att fortsätta. Sveriges industriförbund däremot, gick efter Birgitta Dahls uttalande ut och sade genom sin energispecialist, att dessa anläggningar över huvud taget inte borde få drivas vidare. Medan svensk industri hävdar att anläggningarna bör stängas av ger Birgitta Dahl genom sina uttalanden ett stöd för fortsatt drift av dessa anläggningar i Östeuropa. Det finner jag vara en olycklig konsekvens av en olycklig politik.

Alternativen utgör alltid problem. Alternativet till kärnkraftsanläggningarna i Östeuropa var brunkol, och det borde man beakta, framhöll Birgitta Dahl alldeles nyss.

Alla energikällor har problem. Problemen med kärnkraften känner vi till. Vi börjar ana konturerna av de problem som finns med kol, olja och gas och de faror som kan finnas med den drivhuseffekt de kan ge upphov till. Detta bör vi självfallet också ta åt oss. Men jag tycker inte att man kan motivera fortsatt drift av osäkra kärnkraftsreaktorer i Östeuropa med att alternativet skulle vara brunkol. Vi får hjälpas åt att hitta bättre lösningar på just de problemen.

Jag känner en stark oro för kärnkraftsanläggningarna i Östeuropa. Jag är missnöjd med de överslätande formuleringar när det gäller den kärnkraften som Birgitta Dahl har använt. Jag är också missnöjd med det sätt på vilket SKI uttrycker sig om skillnaderna mellan dessa anläggningar och andra. Man nöjer sig i rapporten från SKI med att säga att det finns anledning att anta att sannolikheten för ett haveri med allvarlig härdskada är åtminstone lika stor för de utländska reaktorerna som för de svenska.

Ja, det kan man nog vara säker på – att den är åtminstone lika stor. Jag

skulle vilja hävda att den är avsevärt mycket större, och det tycker jag att SKI borde ha vågat uttala utan omsvep. Det kan hända att SKI just på grund av de mjuka uttalanden som Birgitta Dahl gör sig skyldig till känner att man inte får vara mera bestämd i sådana här avseenden än vad högsta chefen är. I så fall är det djupt beklagligt. Ämbetsverken måste våga stå för sina åsikter, om de har så kraftfulla åsikter, även om statsrådet inte har tillräcklig kraft att företräda den politik som på det här området borde föras.

Jag gör en annan avvägning än Birgitta Dahl när det gäller kärnkraften. Jag anser – liksom vi var överens om i folkomröstningskampanjen – att den svenska kärnkraften, som fyller mycket höga krav på säkerhet, antagligen de allra högsta kraven på säkerhet i världen, skall användas innan den avvecklas. Och jag anser det därför att jag ser att de alternativ som vi nu skulle behöva ta till, om vi skulle genomföra beslutet om en tidigarlagd avveckling, inte är några goda alternativ. Jag gör alltså avvägningar, men mina avvägningar leder mig till andra slutsatser än Birgitta Dahls.

Anf. 12 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är för mig obegripligt hur Sten Andersson i Malmö kunde läsa in någon tvekan i det jag sade, när jag uttryckte mig så att det är utomordentligt viktigt att de beslut som riksdagen har fattat genomförs. Sten Andersson kommer att bli mycket besviken, om han tror att det är någon spricka i regeringen på den punkten. Jag vill hänvisa till vad regeringen skriver i årets budgetproposition.

När det gäller Hadar Cars vet jag inte vad det är – har Hadar Cars vaknat på fel sida i dag? Det var litet dåligt beställt med humöret. Och jag tycker att jag inte alls kan ta till mig den beskrivning som Hadar Cars gör. Jag har på ett sätt som jag tror ingen annan fört utomordentligt allvarliga samtal med regeringarna i samtliga länder i Östeuropa under ett antal år. Och jag vill förresten påpeka att våra säkerhetsmyndigheter skall vara befriade från politisk styrning. Vi skall ta vårt eget ansvar – det är också mycket viktigt.

Men vi har alltså fört utomordentligt allvarliga samtal, och det finns inget tvivel om vad den svenska regeringen där har anfört beträffande kärnsäkerheten och vilka krav som måste ställas på de reaktorer som skall få drivas – och också vilka krav som måste ställas på dessa länders fossilbränsleeldade kraftverk, eller på skifferoljebrytningen och fosforitbrytningen. Vi är resultatinriktade, och därför ingår det också, förutom avtal som ökar kraven på säkerheten och på vår insyn, i den miljardsatsning som nu skall göras på Östeuropa insatser på det här området – både när det gäller kärnsäkerheten konkret och när det gäller att hjälpa dessa länder att utveckla totalt sett bättre energisystem.

Dessutom förekommer det samarbete mellan oss och våra grannländer, och när det gäller kärnsäkerheten särskilt med Västtyskland. Det är av betydelse för bedömningen av Östersjöregionens situation. Dels utbyter vi information, dels har vi, efter samtal mellan mig och min västtyske kollega Töpfer vid åtskilliga tillfällen, senast förra veckan, bekräftat en informell men dock överenskommelse om att Västtyskland koncentrerar sina insatser till Östtyskland, medan Sverige kan göra insatser i Polen, Sovjetunionen och Baltikum på motsvarande sätt. Då använder vi resurserna effektivast – och så by-

ter vi information. Jag menar att det är ett bra sätt, särskilt som det också finns andra skäl för tysk-tyskt samarbete i den utveckling som nu pågår.

Vad gäller DDR har vi från såväl DDR som Västtyskland fått information om att det sannolika är de första reaktorerna i Greifswald, om de kommer att användas över huvud taget, bara kommer att tillåtas vara i drift under så kort tid att man kan få fram acceptabla alternativ, och att de inte kommer att drivas förrän de insatser har gjorts som är nödvändiga för att de skall nå upp till internationell säkerhetsstandard.

När det gäller Polen vill jag upplysa Rolf Nilson om att man enligt ett beslut den 27 december 1989 har avbrutit allt arbete både i Gdansk och för en annan anläggning nära Poznań i avvaktan på en genomgång av hela energiprogrammet och också kärnsäkerhetssituationen. Det är inte alls uteslutet att detta program kommer att stoppas, och vi följer utvecklingen utomordentligt noggrant. Detta är alltså läget i dag.

I Östtyskland råder ett motsvarande läge. Ett val äger rum om ett par dagar, som vi alla vet. Det finns en mycket stark opinion mot kärnkraft i Östtyskland. Jag avser att omedelbart efter det att situationen har klarnat efter valet ta upp diskussioner kring de här frågorna med den kollega som jag då kommer att ha – liksom vi har sådana diskussioner i Polen, Baltikum och Moskva.

Jag har personligen fört dessa diskussioner i Moskva, i Tallinn, i Riga och i Vilnius – och här i Stockholm när de baltiska miljöministrarna nyligen var här. Jag har även besökt kärnkraftverket i Leningrad. Kärnkraftsinspektionens chef är inbjuden att besöka Moskva i sommar för att gå igenom de här frågorna och också personligen besöka kärnkraftverken i Leningrad och i Ignalina.

Jag kan försäkra kammarens ledamöter att vi kommer att lägga ner ett utomordentligt intensivt arbete både för att föra fram våra krav och för att ge den hjälp som kan behövas för att den förändring som det här gäller skall kunna ske så snabbt som möjligt och med så få andra negativa miljökonsekvenser som möjligt.

Anf. 13 HADAR CARS (fp):

Herr talman! På en punkt vill jag ge Birgitta Dahl rätt, nämligen att jag antagligen låter ilsknare på morgnarna än på eftermiddagarna. Jag har det humöret – utan att det nödvändigtvis innebär att det behöver vara så i alla avseenden.

Men det är klart att jag blir en aning upprörd när jag hör Birgitta Dahls svar och läser vad hon har skrivit här. Birgitta Dahl var i Sovjetunionen, där hon besökte sovjetiska kärnkraftsanläggningar och tillsammans med andra kunniga företrädare för svensk kärnkraftssäkerhet, såg hur otillfredsställande de anläggningarna var skötta. Enligt min uppfattning borde hon då inte i första hand ha gått in på en diskussion om hur man skulle förbättra dem gradvis, utan hon borde i första hand ha krävt att de inte skulle drivas vidare, att de skulle stoppas, om hon ville ta ett ansvar för kärnkraftssäkerheten i det svenska närområdet.

Det intressanta tycker jag faktiskt är att Industriförbundet, när man genom sin energiexpert Lars-Gunnar Larsson hade tagit del av Birgitta Dahls

svar, sade att det var precis så man tycker att ett statsråd borde agera. Vi får inte eftersätta säkerhetskrav när det gäller kärnkraften. Det gäller självfallet svenska kärnkraftsanläggningar, men det gäller också kärnkraftsanläggningar i vår omgivning.

Nu sade Birgitta Dahl att de östtyska reaktorerna inte skall få gå längre än vad som behövs för att man skall kunna få fram bra alternativ. Jag måste ju tolka det så, att trots att de är så osäkra som vi uppenbarligen är överens om är det ändå bättre att de får gå till dess att man får ett bra alternativ. Då underkänner vi båda långsiktigt brunkolen.

Om man har den milda inställningen till kärnkraft, som är osäker och farlig, i Östersjöområdet, blir det obegripligt för mig att vi i Sverige, bl.a. med motivering att kärnkraftverken i Östeuropa är osäkra, stänger världens kanske säkraste kärnkraftverk i förtid innan vi har bra alternativ att ersätta kärnkraften med. Jag tycker att vi skall vara konsekventa i vår syn på kärnkraften. Jag vill att man avvecklar kärnkraften där den är farligast, och jag vill tillåta att man utvecklar bra alternativ där kärnkraften är säker, så att dessa alternativ finns tillgängliga innan kärnkraftverket stängs.

Anf. 14 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill först till Sten Andersson i Malmö säga att jag uppriktigt sagt tycker att jag, i den mån det kan ha funnits utrymme för något missförstånd i mitt första inlägg, ändå har klarat ut precis vad jag avsåg. Det tycker jag att Sten Andersson skall godta utan ytterligare personangrepp på mig. Jag tycker att det är en debattstil som kanske inte riktigt är värdig äldre riksdagsledamöter i en riksdagsdebatt.

Bengt Silfverstrand höll ett engagerat tal om den borgerliga splittringen i energifrågan. Ja, de icke-socialistiska partierna är oense. Men när Bengt Silfverstrand utmålar socialdemokraterna som något slags handlingskraftigt alternativ må han ju ursäkta oss om vi ler litet grand. Bengt Silfverstrand och jag vet ju att splittringen inom socialdemokratin är fullt likvärdig med den på den icke-socialistiska sidan just i energifrågan. Hur stor splittringen är ända in i regeringen överlåter jag åt regeringsledamöterna att klara ut. Men om man ser på socialdemokratin i dess helhet vet vi precis hur det är ställt.

Detta har också haft konsekvenser. Det har lett till att det nu har gått tio år efter folkomröstningen, och socialdemokraterna har nästan inte åstadkommit något för att förbereda kärnkraftsavvecklingen. Socialdemokraterna har inte drivit en målmedveten politik för att få fram alternativet. Det som fanns vid tiden kring folkomröstningen, som ett resultat av den icke-socialistiska regeringens arbete, har i stor utsträckning raserats, och nästan ingenting har kommit i stället. Den avvecklingsplan som på socialdemokraternas initiativ beställdes av riksdagen för snart tio år sedan har riksdagen fortfarande inte fått, om man med en avvecklingsplan menar en verkligt entydig, klar och bestämd plan för i vilken takt kärnkraften skall avvecklas och hur den skall ersättas med andra energikällor. Regeringen har ju ännu inte, efter tio år, lyckats komma fram till när den första reaktorn skall tas ur drift.

Jag uppskattar mycket Birgitta Dahls klara och bestämda uttalanden om kärnkraften. Men jag kan bara konstatera att hon inte har lyckats samla regeringen till en enhetlig och kraftfull politik för att möjliggöra en bra kärn-

kraftsavveckling. Det är ju ett resultat av denna djupa spricka inom socialdemokratien.

Sedan vill jag gärna, när det gäller de östeuropeiska reaktorerna, säga att det är mycket viktigt och nödvändigt att vi i Sverige är entydiga – reaktorer som inte uppfyller säkerhetskraven kan inte godtas ur svensk synpunkt. En reaktor utan säkerhetsinneslutning är att jämföra med ett hot mot Sverige. Det innebär en ovänlig handling. Och det finns inte utrymme för några diplomatiska omskrivningar i detta sammanhang, utan vi måste vara entydiga och säga att vi under inga omständigheter kan godta att sådana reaktorer används i vår närhet, och inga hänsyn till brunkol eller annat kan leda till att vi skulle godta något sådant. Jag utgår från och jag vill gärna ha besked om att om Greifswaldreaktorerna skall få drivas vidare innebär det att de i så fall skall ha en acceptabel reaktorinneslutning.

Anf. 15 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Den här debatten som skulle beröra säkerheten vid östtyska kärnkraftverk har också kommit att bli en debatt om svensk kärnkraftspolitik. Låt mig då bara kortfattat sammanfatta den första delen av diskussionen. Den har onekligen ett visst samband. Folkpartisten Hadar Cars uttrycker oro över situationen när det gäller kärnkraftssäkerheten i Östeuropa. Logiken i hans resonemang innebär kritik mot regeringens energipolitik i Sverige. Moderaten Sten Andersson i Malmö berömmar regeringens energipolitik och skäller ut den tilltänkte regeringskollegan i centerpartiet. Pär Granstedt i sin tur kan inte låta bli att erkänna, vilket hedrar honom, att det finns oförenliga ståndpunkter inom den borgerliga energipolitiken, den går helt enkelt inte ihop. Det är bra att vi har fått reda på detta.

Sedan tycker jag, Hadar Cars, att vi skall undvika att misshandla svenska språket i seriösa debatter och sluta tala om förtida avveckling. Alla inser ju att om vi håller fast vid det beslut som riksdagen har fattat, nämligen att kärnkraften skall vara avvecklad till år 2010, då måste man påbörja ett sådant arbete ett antal år tidigare för att en sådan politik skall vara trovärdig. Om man ogillar ett sådant beslut och inte tror på den bortre parentesen, då skall man motionera i Sveriges riksdag och lägga fram förslag om att vi inte skall avveckla kärnkraften till år 2010. Jag tycker att det måste finnas någon hederlighet också i energipolitiken.

Det viktiga beskedet vi nu har fått i dag är att informationsutbytet mellan Sverige och Östtyskland skall stärkas och förbättras. Jag tycker att Birgitta Dahl har talat klarspråk om att samspelet mellan de svenska myndigheterna ytterligare måste förstärkas.

Vi har också fått besked om att utredningen om samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor snarast skall utvärderas. Och i den inryms också förslag om ytterligare förstärkning av säkerheten. Det är det som debatten har handlat om. Enbart under 1988 inträffade 18 snabbstopp, 122 missöden och 242 mindre störningar. Det är mycket allvarligt när sådant händer i kärnkraftverk i vår närhet. Det är skäl nog till att vi skärper uppmärksamheten när det gäller dessa säkerhetsproblem.

Prot. 1989/90:87
16 mars 1990

Svar på interpellationer

Anf. 16 ROLF L NILSSON (vpk):

Herr talman! Till Sten Andersson i Malmö vill jag säga att anledningen till att jag inte tog upp en polemik om östeuropeisk kontra västeuropeisk eller svensk kärnkraftsteknologi den här gången är dels att jag tycker att den polemiken är ofruktbar, dels att jag förde en sådan debatt med Sten Anderssons partikamrat Gunnar Hökmark för några veckor sedan. Och med Hadar Cars diskuterade jag dessa frågor i en kammardebatt tidigare.

Det är säkert sant att svensk kärnkraftsteknologi är mer avancerad än den östeuropeiska – processen är annorlunda, säkerhetssystemen är bättre och arbetsdisciplinen är bättre i Sverige. Men riskerna med den svenska kärnkraften kan man inte resonera bort. Och jag tycker att rapporterna från SKI och SSI som citeras i interpellationssvaret av Birgitta Dahl är tydliga. Det finns alltså en risk för härdsmläta även i svenska anläggningar. Om vi ser på de större tillbudena och olyckorna som har skett internationellt är de inte begränsade till östeuropeiska anläggningar. Den som har fått störst konsekvenser och som ligger oss närmast i tiden är Tjernobyl i Sovjetunionen. Men jag tror att det var i fjol som det skedde en uppmärksammas olycka eller ett tillbud i en spansk reaktor. Andra exempel är Greifswald, Windscale i England, och Three mile island i USA med den berömda Harrisburg-olyckan som ledde fram till den svenska kärnkraftsomröstningen. Såvitt jag förstår har man där haft ett nytt allvarligt tillbud. Så västeuropisk eller svensk kärnkraftsteknologi är inte säker. Kärnkraften är en farlig teknologi. Och dessa faror undanröjer man bara om man avskaffar kärnkraften.

Jag vill inte gräla i onödan med Birgitta Dahl, men jag tycker att det är motsägelsefullt när man å ena sidan understryker behovet av internationellt acceptabel säkerhet i de östtyska reaktorerna och å andra sidan säger att vi från svensk sida kan gå med på att de får drivas en kort period tills någon ersättning som är acceptabel ur miljösynpunkt tas fram.

Den svenska erfarenheten säger väl att det är besvärligt att söka efter alternativ samtidigt som man har en teknik som fungerar. Så länge tekniken fungerar innebär den en broms på utvecklingen. Jag tycker att ett kategoriskt krav från svensk sida om stopp för de anläggningar som inte uppfyller internationella krav är på sin plats.

Anf. 17 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Min tveksamhet i fråga om avvecklingstakten i Sverige beror faktiskt på att det statsråd som har ansvar för de här frågorna har skiftats. Det är inte heller bara Sten Andersson i Malmö som ifrågasätter om regeringen kommer att stå fast vid sitt beslut.

Bengt Silfverstrand! Jag har motionerat om en förnyad folkomröstning avseende den svenska framtida energipolitiken, så jag står här med gott samvete.

Pär Granstedt! Jag sade i mitt förra inlägg att om jag hade hört fel bad jag om ursäkt. Men låt protokollet avgöra vem av oss som hade rätt. Tills jag har sett det justerade protokollet är det fortfarande min bestämda uppfattning att du talade om en olycka som hade hänt – inte någon som kunde hända. Har jag fel erkänner jag det öppet och ärligt och ber om ursäkt, men jag tror faktiskt inte att jag hade fel.

Pär Granstedt pratar också om kärnkraftverk som är osäkra och att de inte skall finnas i vår närhet. Med tanke på att Pär Granstedt sysslar mycket med utrikespolitik tycker jag att han borde vara litet mer konsekvent i sitt resonemang. Vi skall ju inte ha kärnkraftverk med ifrågasatt säkerhet någonstans på jorden. Man kan inte placera dåliga kärnkraftverk i Asien eller Afrika bara därför att vi skall slippa problemen i Sverige om någonting händer. Man måste vara konsekvent och säga att alla dåliga kärnkraftverk skall tas bort.

Till sist, herr talman, måste jag för protokollets skull notera att vpk, som tidigare har haft Pravda och Norrskensflamman som husorgan, nu har fått en ny partitidning, nämligen Der Spiegel i Västtyskland.

Talmannen anmälde att Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 18 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig, med utgångspunkt från allvaret i den fråga som vi diskuterar, säga att jag inte tycker det anstår oss riktigt att ta denna fråga som anledning till en inrikespolitisk debatt på den nivå som några har tillåtit sig. Kärnkraftsfrågan är också i Sverige så allvarlig att det är dags att lämna den sortens gräl för dem som verkligen menar allvar med att kärnkrafts-utvecklingen skall genomföras.

Enligt de beslut som denna riksdag har fattat på förslag av en socialdemokratisk regering – t.ex. om att utvecklingen skall inledas 1995/96, vilket är det beslut som gäller – borde vi nu samla oss i en ny anda av allvar och generositet och se till att detta blir gjort. Uppriktigt sagt försvagas styrkan om vi hela tiden ägnar oss åt det här kriget och beskyller varandra för splittring.

Det är dags för nationell samling, generositet och ansvarstagande i den här frågan.

Sverige kan genom sitt agerande gå före och visa omvärlden att en omställning är genomförbar, på samma sätt som vi gör det beträffande freoner och i en rad andra frågor. Det praktiska exemplet, makt, för att ge andra självförtroende och mod att handla, är mycket viktig och skall inte underskattas.

Vi har också ett ansvar som rikt land att ta på oss detta pionjärbete. Jag tycker det är omoraliskt – jag använder ett så starkt ord – att sätta våra insatser här hemma i någon sorts motsatsställning till insatser någon annanstans, så att man säger att en krona använd någon annanstans är viktigare än en krona använd här.

Min bestämda mening är att vi har en trefaldig uppgift: att ta ansvar för vår egen miljö och säkerhet, att hjälpa Östeuropa och att hjälpa utvecklingsländerna.

Jag vill till slut säga följande, för att göra det klart: Det är en utomordentligt mycket svårare situation i Östeuropa, och där finns det klara alternativa risker, inkl. risker för att köra systemet för hårt om man drar ned kapaciteten abrupt så att risken för olyckor i andra anläggningar ökar. Detta har jag illustrerat. Men det betyder självfallet inte att vi accepterar att anläggningar som inte uppfyller kraven körs vidare, och detta har jag framhållit med stor

skärpa i de samtal som jag har fört med kolleger i olika länder, i Östeuropa och på andra håll.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1989/90:118 om kommunernas miljöansvar

Anf. 19 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ing-Britt Nygren har frågat civilministern vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att kommunerna skall ges reellt ansvar för miljötillsynen i den egna kommunen, t.ex. när det gäller avloppsanläggningar. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Genom riksdagens beslut år 1988 med anledning av regeringens miljöpolitiska proposition infördes en förändrad arbets- och ansvarsfördelning mellan bl.a. kommuner och länsstyrelser. Kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder blev genom lagstiftning som trätt i kraft den 1 juli 1989 formellt tillsynsmyndigheter enligt miljöskyddslagen. Tillsynsansvaret omfattar alla verksamheter som inte är tillståndspliktiga. Länsstyrelsen kan efter framställning från en kommun delegera tillsynsansvaret även för tillståndspliktig verksamhet till miljö- och hälsoskyddsnämnden. Om länsstyrelsen inte anser sig kunna bifalla en framställning från en kommun om övertagande av tillsynen skall frågan avgöras av regeringen om kommunen begär det.

I bilagor till miljöskyddsförordningen anges i detalj vilka verksamheter som skall tillståndsprövas och vilka verksamheter som skall anmälas till miljö- och hälsoskyddsnämnden. Kommunens ansvar gäller i första hand sådan verksamhet som har en lokal påverkan. Ansvaret som tillsynsmyndighet innebär att miljö- och hälsoskyddsnämnden är skyldig att utöva tillsyn och att meddela de råd eller föreläggande om försiktighetsmått eller förbud enligt miljöskyddslagen som behövs.

Genom den nu genomförda decentraliseringen får kommunerna en förstärkt roll och ett eget ansvarsområde i miljöskyddsarbetet. I det här sammanhanget vill jag också nämna att kommunerna har viktiga uppgifter även enligt annan lagstiftning på miljöområdet. Med tanke på Ing-Britt Nygrens fråga vill jag särskilt nämna plan- och bygglagstiftningen samt lagstiftningen om avloppsanläggningar.

Det kommunala ansvaret har gjorts tydligare även i den moderna planlagstiftningen. I plan- och bygglagen, som trädde i kraft den 1 juli 1987, slås fast att det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten. Staten har emellertid förbehållit sig rätten till prövning i vissa fall. När det gäller områden av riksintresse enligt naturresurslagen är det länsstyrelsen som skall pröva kommunens beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan. Länsstyrelsen skall t.ex. också pröva kommunens beslut om bebyggelse blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa eller till behovet av skydd mot olyckshändelser. Kommunen har dock rätt att överklaga beslut från länsstyrelsen och få frågan prövad av regeringen.

När det gäller ansvaret för uppförande och drift av avloppsanläggningar finns detta reglerat i lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Kommunen skall enligt denna lag sörja för att allmän va-anläggning kommer till stånd om det behövs med hänsyn till hälsoskyddet. Länsstyrelsen kan vid vite ålägga kommunen att fullgöra sin skyldighet. Enligt lagen ligger alltså det reella ansvaret hos kommunen. Det är först om kommunen inte fullgör sitt ansvar som länsstyrelsen har anledning att ta upp frågan. Ett föreläggande kan överklagas till regeringen.

Sammanfattningsvis gäller således att kommunerna har ett ökat ansvar för bl.a. den lokala miljötillsynen, för va-försörjning och för planfrågor. Staten har behållit rätten till prövning om effekterna går utanför kommunens gränser eller påverkar hälsa och säkerhet. Kommunen har i de flesta fall möjlighet att få enskilda ärenden prövade av regeringen.

När det gäller kommunernas reella möjlighet att ta ett ökat ansvar anser jag att det finns en stor medvetenhet om miljöfrågornas betydelse i de allra flesta av landets kommuner och att denna medvetenhet ökat hela tiden.

Länsstyrelsernas organisation och arbetssätt kommer genom riksdagens beslut att förändras i och med att en ny regional statlig förvaltning införs den 1 juli 1991. Jag har från civilministern inhämtat att en central organisationskommitté har tillkallats och att landshövdingen i varje län har fått i uppdrag att förbereda reformen. Regeringen har den 15 februari 1990 beslutat om direktiven för utredningsarbetet. Någon ytterligare förändring av länsstyrelsernas organisation och personalbemanning är därför inte nödvändig.

Anf. 20 ING-BRITT NYGREN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation som egentligen var ställd till civilministern, men tyvärr måste det ha blivit någon form av missuppfattning eller också har jag skrivit otydligt i min fråga.

Statsrådet har svarat beträffande kommunernas reella ansvar för miljötillsyn ute i den egna kommunen, t.ex. när det gäller avloppsanläggningar. Det är bra.

Min fråga var emellertid vidare än så. Jag ville gärna ha synpunkter från civilministern på gränsdragningar i stort mellan kommuner och länsstyrelser. Jag tyckte som f.d. kommunstyrelseordförande under ett antal år att det var angeläget att få veta om civilministern och regeringen hade förtroende för kommunernas kompetens. Jag har litet svårt att lämna kommunerna, där mitt hjärta finns. I och för sig har jag fått ett intressant svar av statsrådet när det gäller miljöansvaret och kan konstatera att kommunerna här har ett stort ansvar.

Jag har också i en motion lagt fram förslag om en översyn av länsstyrelsernas arbetsområde och personalbemanning just för att försöka få fram vad länsstyrelserna har för ansvar, eftersom det har kommit till min kännedom att vissa länsstyrelser har gått in i kommunernas verksamheter på områden som länsstyrelserna numera inte direkt har ansvar för. Det gäller såväl ansvaret för avloppsanläggningar som för viss miljötillsyn och också frågor i samband med plan- och bygglagen.

I det svar som statsrådet har lämnat finns det delvis också svar på min motion. Det framgår att man har tillsatt en organisationskommitté, som skall

se över just länsstyrelsernas arbetsområden. Det var mycket intressant och mycket tacknämligt att få det beskedet, och jag avvaktar nu med intresse resultatet av organisationskommitténs arbete, med förhoppningen att den kommer att ge mig svaret beträffande gränserna mellan kommunernas och länsstyrelsernas ansvarsområde.

När det sedan gäller den här miljöfrågan som jag har tagit upp som exempel är det fråga om en kommun som har ett förslag om en anloppsanläggning i ett fritidsområde intill kusten. Såväl kommunens tjänstemän som utomstående konsulter har en samstämmig uppfattning om hur avloppsfrågan skall lösas, men länsstyrelsens representant har en annan uppfattning, vilket fått till resultat att länsstyrelsen har gett kommunen ett föreläggande om att göra avloppsanläggningen så som länsstyrelsen vill. Det medför kostnader för den enskildes fritidsboende med upp till 200 000 kr. per fastighet, vilket också får till resultat att vissa måste lämna sina fritidsbostäder, eftersom det är ett område där det finns många ensamma människor och pensionärer. De har kanske inte ens lagt ned 100 000 kr. för själva uppförandet av bostaden, men skall nu betala dubbelt så mycket för att få en avloppsanläggning som både kommun, tjänstemän och utomstående konsulter anser vara alltför omfattande. Min uppfattning är den att kommunen har en kompetens som väl borde kunna mäta sig med länsstyrelsens, och därför borde länsstyrelsen inte ha förelagt kommunen att göra avloppsanläggningen till så höga kostnader för enskilda personer. Den enskilda människan är viktig, det lär man sig särskilt när man arbetar i en kommun.

Nu vet jag att kommunen kommer att överklaga det här föreläggandet till regeringen, och det är då min förhoppning att regeringen kommer att göra en så objektiv bedömning av frågan som möjligt och därvid ta hänsyn till enskilda människor. Jag begär inte att statsrådet nu skall kunna göra någon bedömning bara på grundval av min redovisning, för jag har inte alla fakta med mig. Det var om kommunens kompetens som jag var angelägen att få ett svar, och jag har väl delvis fått information i interpellationssvaret. Statsrådet anser alltså att kommunerna har ett ansvar och en kompetens just när det gäller vissa miljöfrågor, men att regeringen i slutändan kan avgöra frågan.

Jag kommer att med intresse följa den aviserade organisationskommitténs arbete och resultatet ute i länen. Jag tror att det är synnerligen nyttigt såväl för länsstyrelserna som för kommunerna att få klarare riktlinjer beträffande vars och ens område. Såvitt jag förstår har också statsrådet ett förtroende för kommunernas kompetens, och det måste ju riksdag och regering ha, eftersom man också ger kommunerna mycket större arbetsuppgifter än vad de har haft tidigare. Tills vidare tackar jag och får väl senare möjlighet att återkomma i just den här frågan.

Anf. 21 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill först säga till Ing-Britt Nygren att jag tycker att det är bra att vi kan föra den här diskussionen i en så saklig och konstruktiv ton.

Även jag har ett förflutet som kommunalpolitiker och vet därför något om de praktiska realiteterna. När regeringen för ett par år sedan valde mellan olika alternativ för att förstärka ansvaret för miljön – och det var ett mycket

diskuterat ämne – satsade regeringen på kommunerna, därför att regeringen hyser förtroende för dessa. Vi fick kritik från vissa håll, där man ansåg att kommunerna inte hade vare sig kompetens eller tillräckligt med intresse för miljön för att ta ansvar. Det är regeringens och min personliga och bestämda uppfattning att kommunerna har kompetens och intresse. Dessutom ökar ansvarstagandet och viljan att göra något åt miljön.

Jag kan också försäkra Ing-Britt Nygren att civilministern och jag samarbetar mycket nära i det utvecklingsarbete som pågår på miljöområdet, både när det gäller kommunernas, länsstyrelsernas och de statliga myndigheternas roll. Vi kommer tillsammans mycket noggrant att följa detta.

Jag tror mig veta vilket ärende Ing-Britt Nygren menar, och det är riktigt att det kommer att bli ett fall för regeringen, även om överklagandet ännu inte har inkommit, enligt vad jag har inhämtat. Därför skall jag inte diskutera det.

Jag vill emellertid avslutningsvis säga att länsstyrelserna också har ett ansvar, som framgick av mitt svar. Vi talar nu om västkusten, där situationen är mycket allvarlig och där Laholmsbukten redan sedan några år är förklarad som särskilt föroreningskänsligt område. Länsstyrelsen har givits befogenheter att arbeta med de frågorna, och olika föreskrifter har utfärdats. Det handlar bl.a om vatten- och avloppssystemet, då det har visat sig att det är en av flera mycket allvarliga faktorer.

Vidare har länsstyrelserna i övriga landet ett ansvar på detta område, både enskilt och i samarbete i tre regioner.

Jag vill uttala den förhoppningen att Ing-Britt Nygren och jag är överens om att det krävs långtgående åtgärder och att vi också måste vara beredda att genomföra dem. Sedan kan kommunen i sina överväganden om taxor och annat försöka beakta enskilda människors situation.

Jag vill understryka att just Bohuslän har fått mycket stora statsbidrag under gångna år för att kunna förbättra sina vatten- och avloppssystem, dels därför att det är särskilt viktigt med hänsyn till miljön, dels därför att de lösningar som behöver tillgripas där är ganska dyrbara, med hänsyn till att det handlar så mycket om att spränga i berg och om utspridd bebyggelse.

Låt oss vara överens om att sådana här insatser behövs utan att vi går in på det enskilda fallet!

Anf. 22 ING-BRITT NYGREN (m):

Herr talman! Ja, vi är helt överens om detta. Jag är självfallet särskilt angelägen om Bohuslän, eftersom jag kommer därifrån.

Kommunerna kan visserligen göra vissa delar i enskilda ärenden, men i många fall har man i Bohuslän löst avloppsfrågor med enskilda anläggningar som de boende har fått betala själva. Det kan inte vara så att en kommun utan vidare ersätter fritidsboende i ett område med flera hundrausen, medan man i ett annat område själv får betala kostnaderna. Det finns något som heter den kommunala likställighetsprincipen.

Jag brukar inte annars uttala förtroende för regeringen, men jag får väl göra det i detta fall och hoppas att man löser problemen på allra bästa sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1989/90:127 om utsläppen från flygtrafiken på Landvetter, m.m.

Svar på interpellationer

Anf. 23 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Viola Claesson har ställt följande tre frågor till mig:

1. Anser statsrådet i likhet med koncessionsnämnden för miljöskydd att naturvårdsverkets krav beträffande flygtrafiken vid Landvetter är oskäligt?
2. Anser statsrådet att det med tanke på flygtrafikens utsläpp av bl.a. koldioxid och kväveoxider är möjligt att acceptera en ökning med 70–80 % för inrikesflyget fram till år 2000?
3. Vilken strukturförändring på transportområdet är enligt regeringen önskvärd resp. möjlig under 90-talet?

Vad avser Viola Claessons första fråga, om naturvårdsverkets krav beträffande flygtrafiken vid Landvetter är oskäligt, vill jag framhålla följande. Koncessionsnämnden för miljöskydd gav i ett beslut den 5 februari 1990 luftfartsverket fortsatt tillstånd till verksamheten vid flygplatsen. Tiden för överklagande av beslutet gick ut den 8 mars. Koncessionsnämndens beslut har överklagats. Jag kan, som Viola Claesson väl vet, inte föregripa regeringens prövning genom att nu uttala mig om hur jag ser på ärendet.

Beträffande den andra frågan ger transportsektorn, som Viola Claesson vet, upphov till allvarliga miljöproblem. Jag vill dock betona att det inte bara gäller utsläppen av kväveoxider och koldioxid. Lokalt orsakar trafiken problem med buller, stoft, bly och organiska föreningar. Regionalt bidrar kväveoxidutsläppen till försurning, kvävemättnad och övergödning. Globalt påverkar trafiken klimatet. Luftföroreningar från trafiken hotar vår hälsa, vårt kulturarv och vår natur. Därför krävs en omställning till ett miljöanpassat trafiksystem.

Regeringen har gett samtliga trafikverk i uppdrag att göra miljöanalyser av sina verksamheter. Uppdragen skall redovisas i maj i år. Vidare kommer transportforskningsberedningen i slutet av denna månad att redovisa en rapport om hur ett miljöanpassat transportsystem skall kunna uppnås. Dessa rapporter är ett viktigt underlag inför regeringens arbete med den kommande miljöpropositionen, i vilken transportsystemet kommer att behandlas särskilt.

Riksdagen har på regeringens förslag slagit fast att kväveoxidutsläppen från svenska källor bör minska med 30 % till år 1995, räknat från 1980 års nivå. För att minska utsläppen har vi bl.a. infört Europas strängaste avgaskrav för personbilar. Skärpta avgaskrav för lätta lastbilar och bussar genomförs fr.o.m. 1992 års modeller. Skärpta avgaskrav för tunga fordon kommer regeringen att införa fr.o.m. 1993 års modeller. Det är ett år tidigare än vad som redovisades i den senaste miljöpolitiska propositionen.

Regeringen har redan tidigare infört en miljöskatt på flygtrafiken, relaterat till dess utsläpp av kväveoxider och kolväten. Vidare har regeringen till lagrådet nyligen remitterat ett förslag med en koldioxidskatt som kommer att beröra flygtrafiken direkt.

Sverige har en pådrivande roll i de internationella förhandlingarna om

luftföroreningar. Vi har fått en rad andra länder att förbinda sig att minska sina utsläpp av kväveoxider. Vi arbetar för att fler skall ansluta sig till detta mål. Vi försöker också påverka andra länder att vidta åtgärder för att minska trafikens miljöpåverkan. Sverige är i höst värdland för en ministerkonferens, där såväl Öst- som Västeuropa kommer att representeras. Transportministrarna skall vid konferensen behandla just problemen om transporter och miljö. Vidare har samarbetsorganet för Västeuropas transportministrar, CEMT, inbjudit den internationella bil- och bränsleindustrin till en hearing där framtida miljökrav på fordon och bränsle kommer att avhandlas.

Men vi kan inte nöja oss med detta. Målet måste vara att minska utsläppen till en nivå som inte innebär risker för människan och naturen. Naturvårdsverket utreder nu på regeringens uppdrag vilka åtgärder som krävs för att halvera kväveoxidutsläppen till sekelskiftet. Naturvårdsverket har vidare i uppdrag att tillsammans med andra berörda myndigheter föreslå ytterligare åtgärder om så krävs för att klara 30-procentmålet. Uppdraget skall redovisas i slutet av denna månad. Samtidigt pågår ett internationellt arbete för att fastställa kritiska belastningsgränser för olika ekosystem.

Som svar på Viola Claessons tredje fråga vill jag framhålla att det finns en risk för att ökningen av väg- och flygtrafiken de senaste åren kommer att motverka effekterna av beslutade åtgärder. Vägtrafiken står för närvarande för mer än hälften av de svenska kväveoxidutsläppen. Flygtrafikens andel är ungefär 2–3 % men tenderar att växa kraftigt. Jag fäster därför stor vikt vid den samordnade investeringsplanering som nu pågår. Denna planering behandlar viktiga strukturfrågor på transportområdet. Transportrådet och naturvårdsverket har ett övergripande ansvar för detta arbete.

Regeringen överlämnade till riksdagen för precis en vecka sedan en proposition om vissa näringspolitiska frågor, där åtgärder föreslås för att förbättra infrastrukturen. Infrastrukturen utgör basen för ett effektivt och miljöanpassat transportsystem. Regeringen föreslår att fem miljarder skall göras tillgängliga för utbyggnad av järnvägsnätet och andra satsningar på kollektivtrafiken. Denna satsning är en tydlig markering och ett värdefullt stöd från regeringens sida för spårbunden och miljövänlig trafik.

Jag kan mot denna bakgrund försäkra Viola Claesson att regeringen inte kommer att tveka att föreslå de åtgärder som är nödvändiga för att klara målet.

Anf. 24 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka Birgitta Dahl för det långa och rätt innehållsrika svaret.

IVL lämnade en rapport i december 1989. Det är inte så länge sedan. Man skrev bl.a.:

”Som utvecklingen nu går är vi på väg att förlora kriget.” I kampen för miljön, avsåg man. ”Ett fundamentalt trendbrott måste komma till stånd. Takten i vilken ny miljöförstöring sker måste drastiskt bromsas, och takten i vilken tidigare misstag rättas till måste radikalt ökas.” IVL föreslår omfattande strukturförändringar i samhället.

Vad jag förstår av Birgitta Dahls tal, innehåller det också delar som understryker de här farhågorna, som instämmer i mina och många andras farhågor

och som bygger på en insikt att väldigt stora förändringar måste göras. Det handlar alltså om strukturförändringar, och det är det jag har velat ta upp.

Det är bara det att denna insikt inte följs av lika konkreta åtgärder i praktiken. Birgitta Dahl. Det är det som bekymrar så många. Det är därav förskräckelsen kommer över vad koncessionsnämnden hade att säga om de enorma utsläpp som skall öka ännu mer på Landvetter.

Jag skall först kommentera det svar som Birgitta Dahl gav på den tredje av mina frågor. Birgitta Dahl hänvisar där till vad som finns med i den proposition som regeringen nyligen har lagt fram. Den handlar om näringspolitiken, och för första gången har man som jag vill se det reducerat frågan om kommunikation och trafik till en bilaga som sorterar under industridepartementet och näringspolitiken. Bara det väcker farhågor, tycker jag.

Birgitta Dahl säger att propositionen, som nu har presenterats av regeringen, innehåller en mycket bra nyhet som en viktig markering, nämligen en kollektiv trafikfond som skall ha 5 miljarder till sitt förfogande och som skall användas till bl.a. järnvägsnätet.

Jag är ledsen att säga det, Birgitta Dahl, men manövern med 5 miljarder i den här fonden är ju en bluff. Låt mig citera direkt under anslaget D2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar. Där säger kommunikationsministern så här i den näringspolitiska propositionen: "planen för stomjärnvägar skall baseras på planeringsramar uppgående till 10 miljarder kronor under åren 1991–2000. Genom tillkomsten av infrastrukturfonden har förutsättningar skapats för en anpassning till riksdagens trafikpolitiska beslut. 10 miljarder kronor under tio år – – –"

Vad betyder detta? Jag tror att Birgitta Dahl mycket väl kommer ihåg att bensinskatt höjningen på 25 öre, som det var ett sådant rabalder om för några år sedan, skulle ge en frisk ny miljard till järnvägen. Det var nog många som trodde på det. Men det visade sig att den här miljarden redan var in-tecknad för en mängd investeringar, så det blev bara 500–600 miljoner kvar. Det visade sig att järnvägen under 1989/90 bara fick 583 miljoner till nyinvesteringar. Nu skall man höja det beloppet litet grand.

Men för att täcka hela den nämnda miljarden har man inrättat den här fonden. Det är inga nya pengar. Dessutom upprepar man manövern från 30-talet, med ett slags AK-arbeten. Min far var en av dem som arbetade på landets vägar. Arbetslösheten hade drabbat så många människor, och det här var ett sätt att ge dem arbete. Det är vad man skall göra nu också. Det är bara om arbetslösheten ökar man får använda dessa pengar. Jag vill veta av Birgitta Dahl om min beskrivning är riktig eller om hon kan belägga att jag har fel.

Jag vill till slut kommentera flygtrafiken. Trots Birgitta Dahls långa svar fick jag inget svar på frågan om regeringen och Birgitta Dahl accepterar att trafiken med inrikesflyget i vårt land skall öka med över 70 % fram till år 2000. Det handlar om Landvetter, men det handlar också om inrikesflyget totalt. Det kommer att innebära förödande konsekvenser för miljön, eftersom det är precis så som Birgitta Dahl säger, att utsläppen av bl.a. kväveoxider och koldioxider måste minskas. Därför säger naturvårdsverket att också trafiken på Landvetter måste minskas utifrån dagsläget, i stället för att öka

med, som deras prognoser säger, 80 % fram till år 2000. Det måste till rejäla tag.

Konkret: tycker Birgitta Dahl och regeringen att prognoserna skall infrias, att vi skall ha en 70-procentig inrikesflygtrafikökning fram till år 2000? Eller skall vi i stället för den här märkliga fonden på 5 miljarder, som inte är några nya pengar, satsa de 50 miljarder som vpk och många andra föreslår fram till år 2000 för att få ett rejält och miljövänligt alternativ; spårbinden trafik i stället för ökad flygtrafik? Det finns inget område som det trafikpolitiska när det gäller att snabbt kunna åstadkomma miljöförbättringar i vårt land. Jag tror att Birgitta Dahl inser det, men det gäller att visa det i praktiken också.

Prot. 1989/90:87
16 mars 1990

Svar på interpellationer

Anf. 25 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det svar vi har fått av vår miljöminister tyder, som alltid, tycker jag, på att miljöministern egentligen har insett hur allvarlig situationen är, men tyvärr inte lyckats nå något annat resultat än utredningar. Det är ganska beklämmande, för situationen är i dag så allvarlig att det inte räcker att hänvisa till utredningar. Vi måste hänvisa till faktisk handling i nuläget.

Vi måste ta miljöproblemen på allvar. I DN den 7 mars fanns en stor artikel om hur hotet mot naturen hade förvärrats, hur försurningen hade ökat och hur situationen såg ut bl.a i södra och västra Sverige. Där ligger pH-värdet långt under vad naturen tål. Dricksvattnet är t. ex. försurat och utgör ett hot mot vår hälsa genom utsläpp av metaller. Jag har ännu inte lyckats få något svar på om någon kan säga att detta inte påverkar våra barn, deras centrala nervsystem och deras framtid.

I en annan debatt vi hade om miljösituationen i västra Sverige sade miljöministern att regeringen skulle avvakta samtliga konsekvensrapporter innan man vidtog några åtgärder mot försurningen. I svaret vi har fått i dag hänvisas också till utredningar. Det är bra med utredningar, men man måste också snabbt vidta åtgärder för att ändra eller åtminstone minska möjligheten att förvärra situationen, genom att under tiden inte bygga ut trafik och i det här fallet flyget. Jag tycker att beskedet om pågående utredning borde följas av ett rakt svar, att så länge utredningen pågår och vi inte vet vilka konsekvenser den får kan inte Landvetter få öka sin trafik.

Flyget är ju faktiskt det mest miljöförstörande trafikslaget i förhållande till utträttat arbete. Någon möjlighet att inom överskådlig tid undvika dessa miljöeffekter av en expanderande flygtrafik finns i dag inte.

Sist i svaret sade miljöministern att regeringen inte kommer att tveka att föreslå de åtgärder som är nödvändiga. Jag tolkar det som ett svar också på den första frågan, eftersom statsrådet i dag inte öppet kan svara på den. Jag hoppas att svaret på den frågan är att regeringen inte kommer att tveka att vidta de åtgärder som är nödvändiga.

Men den stora frågan är om man kommer att acceptera en utökning och om man anser att det stämmer med de uppsatta målen om en minskning av kväveutsläppen. Kommer man över huvud taget att klara miljömålen om man inte vidtar åtgärder på trafiksidan?

En fråga till: Det heter i svaret att de fem miljarderna är satsningar på kollektivtrafik. Innebär det att hela summan kommer att gå till spårbinden

kollektivtrafik, eller ryms det i den summan också satsningar på kollektivtrafik typ flygtrafik?

Anf. 26 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det står alldeles klart att utan avgörande strukturförändringar på trafikens område och teknikförändringar kommer vi inte att kunna klara våra miljöpolitiska mål. Kraven är av tre slag.

För det första måste de fordon som används bli renare. Vi kommer att gå vidare när det gäller att ställa krav på fordonen. När det gäller flyget har vi knappt ställt några krav ännu, och det betyder att här finns en betydande potential för teknikutveckling som minskar utsläppen.

För det andra måste vi ha en sanering av våra storstäder med övergång i största möjliga utsträckning till miljövänlig kollektivtrafik.

För det tredje måste vi ha en övergång till järnvägstrafik från trafik med flyg och på landsväg.

Vi måste också bryta ökningstrenden – det är helt nödvändigt om vi skall kunna klara miljökraven. Dock vill jag understryka att det finns ett samband mellan teknikkraven, utsläppsnivåerna och ökningstakten. Det viktiga är att utsläppen minskar.

Jag kan naturligtvis fortfarande inte gå in i någon diskussion av den enskilda frågan, men jag vill med stor kraft understryka att det krävs en avgörande strukturförändring. Vi kan naturligtvis inte passivt låta utvecklingen ha sin gång utan kommer att ingripa på olika sätt.

Vi skall framlägga ett samlat förslag i nästa års miljöpolitiska proposition, och det omfattande utredningsarbete som nu pågår sker för att ge oss underlag för de skärpta krav som skall ställas. Det betyder inte att vi nu är passiva. Jag vill erinra om att det nu hos lagrådet finns ett förslag till skatt på koldioxidutsläpp, och den kommer självfallet också att drabba flyget. Vi kommer att bli först i världen med att införa en sådan skatt. Avsikten är att den skall tvinga fram teknikutveckling men också göra spårbunden kollektivtrafik mer konkurrenskraftig, så att den tar över en del av behovet av en ökning av inrikesflyget.

De fem miljarderna är färska pengar. De finansieras genom de privata arbetsgivarnas ökade kostnader för sjukersättning. Att det skall vara konjunkturöverbryggande innebär ingen återgång till gamla AK-arbeten. Men som ni säkert vet har vi problem med ekonomin på grund av överhettning, och det gäller att fördela nödvändiga investeringar i tiden i fråga om månader och år. Pengarna kommer inte att dras in – så kommer inte situationen under de närmaste åren att gestalta sig. De är avsedda för järnvägen och kollektivtrafiken i våra storstäder – det vill jag ge ett rakt besked om – och inte någonting annat.

Vi kommer under de närmaste dagarna också att utse förhandlare för de tre storstadsregionerna med avsikt att få fram bra lösningar där. Volymmässigt betyder det väldigt mycket för att få ned de samlade utsläppen.

Jag kan också som ett exempel på pågående arbeten säga att Kommunförbundet har kallat till en mycket viktig konferens den 28 mars, alltså om tio dagar, för att diskutera flyget, miljön och regionalpolitiken. Jag skall delta i den konferensen, och min avsikt är att ta upp en mycket allvarlig diskussion

om den lämpliga avvägningen mellan olika trafikslag med hänsyn till såväl miljön som regionalpolitiken. Jag tror att vi måste föra en sådan. Det är nödvändigt att vi nu talar klarspråk i de här frågorna.

På måndag skall för övrigt den näringspolitiska gruppen i regeringen ha en grundläggande diskussion om förutsättningarna för näringslivet under 1990-talet med utgångspunkt i de krav som miljöpolitiken ställer och hur de kraven skall omsättas på olika samhällssektorer, däribland inte minst på trafikens område.

Anf. 27 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag har nu insett att Birgitta Dahl liksom andra regeringsledamöter naturligtvis är klart medvetna om att det är de svikna löftena, brottet mot riksdagsbeslutet om en miljard till järnvägen i tio år, som ligger bakom de fem miljarderna i fonden. Det är klart och tydligt. Jag ber att få hänvisa till s. 262. Med hänsyn till Birgitta Dahls fattningsförmåga anser jag inte att jag behöver läsa upp den texten igen. Men jag lovar att jag skall serva dem som bryr sig om den här saken för att belägga att min uppgift är riktig. Infrastrukturfonden, kollektivtrafikfonden på fem miljarder, är en bluff och bygger på att man har svikit tidigare löften när det gäller järnvägen.

Järnvägen behövs, och det behövs en snabb utbyggnad och upprustning om den skall kunna bli en konkurrent till flyget, någonting som är bekvämt och attraktivt – helst skall det vara låga priser också. Folk vill gärna åka järnväg – det syns på de röda avgångarnas popularitet.

Flyget är otroligt gynnat. Vpk har gång på gång, inte minst i samband med bensinskattehöjningen med 25 öre 1988, talat om att det inte råder någon fri konkurrens. Låt oss jämföra landsvägsrafiken och flyget. Redan före bensinskattehöjningen med 25 öre var förhållandet det, att om flyget skulle ha betalat den drivmedelsskatt som vägtrafiken får betala men som flyget alltid har sluppit, skulle samhället ha fått två miljarder per år av flyget, Birgitta Dahl! Varför slipper flyget drivmedelsskatt? Varför slipper man betala moms?

Det är utifrån denna gynnande särställning som man nu utökar antalet flygturer på många av landets flygplatser, bl.a. Dala Airport. Man går ut till offentligheten och skryter med att man nu skall sänka priset ytterligare för att man vill fylla de tomma platser som finns och att man skall utöka antalet avgångar. Det är en hopplös situation med hänsyn till det mycket allvarliga miljöläget, som Birgitta Dahl säger att hon är medveten om.

Jag vill ha svar på den fråga som egentligen var kärnfrågan i min interpellation. Jag förstår att Birgitta Dahl inte nu kan svara på hur regeringen tänker agera – om man tänker sätta stopp för ökad flygtrafik på Landvetter eller inte. Men den principiella frågan, Birgitta Dahl är: Tänker regeringen ändra trafikstrukturen så att det blir omöjligt att öka flygtrafiken med över 70 % fram till år 2000? Det är nämligen så, att den teknik som vi kanske kommer att få se i framtiden, kommer för sent för att rädda miljön och förhindra den ekologiska krisen.

Anf. 28 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det är nog så att vi måste titta på strukturförändringarna, om vi skall komma till rätta med problematiken. Men tyvärr har vi ännu inte

sett några förslag till strukturförändringar från regeringen. Det utlovades nu till nästa år.

Man kan då titta på vad de planer för trafiken som Nordens kommunikationsministrar lagt fram innebär. Dessa innehåller inga strukturförändringar, utan där talar man om ökad vägtrafik och ökad utbyggnad av vägtrafiken till Norge genom ytterligare en Svinesundsbro. Det talas även om satsningar på flyget. Det är alltså inte någonting som talar för att man vill förändra strukturen så att vi får mindre behov av att resa och fara. Det är kanske det som är kärnan i det hela.

Transportrådets framtidskalkyler är också skrämmande. Transportrådet har kalkylerat en utbyggnad av flygtrafiken fram till år 2020 med 150 % jämfört med år 1987. Även om vi skulle lyckas med teknikutvecklingen, är det väl ingen som tror att vi skulle kunna få bort så mycket av utsläppen att man skulle klara en sådan utbyggnad. En ökning med 150 % åter säkerligen upp effekterna av en teknisk rening. I fråga om biltrafiken har det visat sig att även om vi renar, så har vi inte renat till fullo. När biltrafiken samtidigt ökar kvarstår ganska stora problem.

Det vore värdefullt om vi kunde få en klar bild av vad denna strukturförändring innebär i praktiken. Vi har inte sett någonting som tyder på att det blir så stora strukturförändringar att vi får ett minskat behov av resande.

Anf. 29 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag måste säga att jag inte förstår den sortens svekdebatt som Viola Claesson nu, inte för första gången, gör sig skyldig till. Jag hade anledning att i en tidigare debatt i dag säga att vi skulle ha användning av litet mer generositet och litet mindre av misstänkliggörande av varandra i den här riksdagen och i den svenska politiken. Det skulle vi må bra av, och det skulle svenska folket må bra av – politiken skulle bli bättre.

Varken 1 miljard eller de 10 miljarder som riksdagen fattade beslut om för två år sedan, lika litet som de 5 friska miljarder som vi nu tillför, räcker på långa vägar till. Det har regeringen också klart sagt. Det måste till mycket betydande satsningar. Det handlar om 10, 15 eller kanske 20 miljarder om året under tio femton år, för att vi skall kunna åstadkomma den strukturförändring som krävs. Dessa miljarder måste mobiliseras också via andra källor. Så t.ex. bör näringslivet, som drar så stor nytta av att Sverige har ett bra trafiksystem och som lagt över sina lager på vägarna, vara med och betala vad det kostar.

Även vi medborgare får vara med och betala vad det kostar, särskilt om vårt privata resmönster är miljöstörande. Vi vidtog en åtgärd som faktiskt krävde ett visst politiskt mod, när bensinskatten av miljöskäl höjdes kraftigt, bl.a. för att göra kollektivtrafiken mer konkurrenskraftig.

Det är inte så, att utvecklingen har stått stilla, men det går för långsamt. Mycket dramatiska förändringar behöver ske. Men omställningen av vårt trafiksystem har inletts.

Anf. 30 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det är nog en riktig karakteristik när Birgitta Dahl kallar detta för svekdebatt. Det är klart att det skall till en svekdebatt, om rege-

ringen försöker lura svenska folket. Riksdagen har fattat beslut om en miljard per år till nyinvesteringar i järnvägen under 10 år. Sedan skall vi kunna fatta beslut varje år – och gör det också – om förändringar i budgeten. Därför har vpk också varje år föreslagit mellan 45 och 50 miljoner ytterligare till järnvägen. Det är befogat, och det vet Birgitta Dahl – det hör jag på hennes inlägg i den här debatten. Regeringen och riksdagens majoritet har gett järnvägen bara 583 miljoner för innevarande år i stället för en miljard. Man höjer inte anslaget till kommunikationerna till en miljard ens enligt förslaget i den näringspolitiska propositionen. Kommunikationsministern säger att de 5 miljarderna i fonden behövs därför att man inte uppfyllt dessa löften. Kan man inte kalla det för bluff, Birgitta Dahl, kan man väl använda ett annat ord, men det framgår med all önskvärd tydlighet att detta är ett försök att vilseföra dem som är engagerade i dessa frågor. Jag har genomskådat det, och jag tänker också tala om för folket att det är på det sättet.

Birgitta Dahl säger vidare att dessa pengar inte räcker. Tydligen anser hon att man inte kan ta ytterligare pengar över budgeten, utan nu skall näringslivet vara med och betala. Det är ju en jättebra linje. Sådana företag som Volvo har tjänat på sina just-in-time-transporter. När det skett en olycka då de kört med sina långträdare på E 3, har vägverket uttryckligen sagt att man snabbt rycker in och röjer upp efter olyckan, eftersom förseningar i Volvos transporter är så dyrbara för Volvo. Massor av ny teknik och satsningar på forskning har de stora, jätterika bilkoncernerna tjänat på.

Jag skall till slut ta ett litet exempel, eftersom jag nu också också håller på att läsa den föreliggande forskningspolitiska propositionen. De rikaste bilkoncernerna i Västeuropa föreslog 1986 ett teknologiskt projekt som de ville ha pengar av bl.a. den svenska staten till. Från år 1988 till år 1990 har den svenska staten och skattebetalarna till de datateknologiska projekten Prometheus och Drive gett 90 milj. kr. Vad får svensk järnvägsforskning i jämförelse med detta, Birgitta Dahl? VTI får till sin järnvägsforskning 1,6 miljoner under samma tid, och transportforskningsberedningen får 2,5 miljoner jämfört med 90 miljoner bara till EG och Eureka-forskning, direkt på bilkoncernernas uttryckliga beställning.

Talmannen anmälde att Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1989/90:128 om importen och exporten av kärnkraftsavfall, m.m.

Anf. 31 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Gunilla André har frågat industriministern om han kan redogöra för dels hur stora mängder kärnkraftsavfall som under den senaste femårsperioden importerats till Sverige från andra länder, dels hur stora mängder som exporterats. Vidare har Gunilla André frågat vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att registrering, redovisning samt kontroll och

bearbetning av kärnavfall sker på ett helt säkert sätt samt på vilket sätt transportererna av kärnavfall sker och vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att förbättra säkerhetsbevakningen vid dessa transporter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Eftersom interpellationen i första hand berör verksamheten vid Ranstad Mineral AB, vill jag särskilt uppehålla mig vid vad som gäller beträffande hanteringen av uranhaltigt material vid denna anläggning.

Jag vill emellertid först klargöra att hanteringen vid Ranstad Mineral AB inte gäller kärnavfall eller kärnkraftavfall, som Gunilla André uttrycker det, utan kärnämne i form av uran. Detta är en viktig distinktion, eftersom olika regler gäller för dessa.

Jag vill också framhålla att för använt kärnbränsle och kärnavfall gäller som en grundläggande princip för Sveriges vidkommande att varje land självt tar ansvar i alla led för det material som uppkommer inom det landet. Denna princip innebär att slutförvaring av utländskt använt kärnbränsle eller kärnavfall inte skall förekomma i Sverige.

Det är emellertid en helt annan sak om t.ex. utländskt kärnämne eller kärnavfall under en begränsad period skulle finnas i Sverige för undersökning eller som ett led i en behandlingsprocess. Det är angeläget att Sverige har en tillräcklig kompetens på olika delar av kärnavfallsområdet. Vidare är det en stor fördel från miljösynpunkt att avfallet behandlas så att volymen reduceras. Hanteringen av det utländska materialet sker självfallet under uppfyllande av alla de strålskydds-, säkerhets- och omgivningskrav som ställs av svenska myndigheter.

Det avfall som behandlas i Sverige skall snarast efter behandlingen återvändas till leverantören. Ett ytterligare krav är att den utländska kontraktspartnern är ett väletablerat seriöst företag. Det måste ingå som en förutsättning för det svenska företagets engagemang att den utländska kontraktspartnern kan garantera att avfallet återtas.

Jag övergår nu till att redogöra för hanteringen av uranhaltigt material i Ranstad. Verksamheten vid Ranstad Mineral AB består i att utvinna uran ur restprodukter från ABB Atom AB:s bränslefabrik. Restprodukterna består av kalkslam och filtermassor.

ABB Atom AB har sedan många år ett samarbete med det västtyska företaget Siemens Brennelementwerk, Hanau. Siemens kärnbränslefabrik tillverkar bränsle för lättvattenreaktorer för bl.a. export till Sverige. ABB Atom AB tillverkar likaså bränsle för lättvattenreaktorer. Västtyskland utgör en förhållandevis stor marknad för ABB Atom AB. Samarbetet innebär att de båda företagen utnyttjar varandras tjänster och resurser för att lösa sådana processtekniska frågor som finns vid tillverkningen av bränsle. Således renar Siemens-fabriken vissa restprodukter åt ABB Atom, medan ABB Atom tar hand om kalkslam och brännbart uranhaltigt material från Siemens. Ranstad Mineral AB utvinner uran ur kalkslammet. Uranet återsänds till ABB Atom som avser att ytterligare rena materialet i sin återvinningsanläggning. Uranet lagras i ABB Atom AB:s anläggningar i avvaktan på att sändas åter till Siemens.

ABB Atom AB har tillstånd enligt 5 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, den s.k. kärntekniklagen,

att förvärva, inneha, hantera och bearbeta eller annars ta befattning med kärnämne i form av uran anriktat med avseende på U-235 till en halt som förekommer i kärnbränsle avsett för lättvattenreaktorer av kokar- eller tryckvattentyp, och

att inneha och driva en anläggning vid Finnslätten i Västerås för tillverkning av kärnbränsle.

Tillståndet innebär att ABB Atom AB har rätt att efter förhandsanmälan till statens kärnkraftinspektion, SKI, föra in uran till Sverige.

Tillståndet gäller t.o.m. den 30 juni 1990. En ansökan om tillstånd att gälla till utgången av 1999 remissbehandlas för närvarande av Västerås kommun.

Ranstad Mineral AB har tillstånd enligt kärntekniklagen att inneha, bearbeta och hantera uran för återvinning av uran ur restprodukter från ABB Atoms bränslefabrik i Västerås.

Följande villkor gäller för tillståndet:

- Högst 5 kg uran-235 får finnas i anläggningen.
- I restprodukterna ingående uran får ha en medelanrikning med avseende på uran-235 av högst 4 %, där den högsta anrikningen är 5 %.
- I anläggningen vid Ranstad Mineral AB får finnas högst 90 kg uran i form av extraherat uran och restprodukter från ABB Atom AB:s bränslefabrik. Av dessa får högst 20 kg finnas i processanläggningens delsystem lakning, extraktion resp. fällning. Totalt får högst 40 kg uran finnas i processanläggningen.
- Statens strålskyddsinstitut, SSI, strålskyddsregler skall följas.
- De regler för kontroll av klyvbart material som anges i SKI:s publikation "Nationellt system för kontroll av kärnämne" skall i tillämpliga delar följas.
- ABB Atom AB skall ombesörja transport av restprodukter från bränslefabriken i Västerås till Ranstad och returtransport av återvunnet uran.
- Reglerna för det fysiska skydd, som beskrivs i den upprättade säkerhetsrapporten, skall följas.

Som jag inledningsvis nämnde så klassificeras det material som hanteras vid Ranstad Mineral AB på grund av sitt relativt sett stora uraninnehåll av SKI som kärnämne och inte som kärnavfall eller kärnkraftavfall. Reglerna i kärntekniklagen är utgångspunkten för SKI:s klassificering. Detta är väsentligt i sammanhanget eftersom särskilda internationella regler gäller för hantering av kärnämne.

För samtliga transporter som kommer till ABB Atom AB från utlandet gäller att avsändaren, i detta fall Siemens Brennelementwerk, skall deklarerera halt, nettovikt av kärnämne samt, för uran, dess anrikning. Enligt det nationella systemet för kontroll av kärnämne skall mottagaren, i detta fall ABB Atom AB, verifiera avsändarens uppgifter. Detta går till så att ABB Atom AB gör en provtagning och analys på varje inkommande sändning och därvid kontrollerar uranhalt. Efter det att uranet har återvunnits i Ranstad kontrolleras på nytt såväl uranhalt som anrikning.

SKI och det internationella atomenergiorganet IAEA har sedan ett kontrollsystem för att oberoende av varandra kontrollera företagets mätsystem och uppgifter. Denna kontroll sker stickprovsvis.

Transporter av kärnämne regleras såväl i svensk lagstiftning, dvs. i kärntekniklagen och lagen (1982:821) om transport av farligt gods, som i internationella transportbestämmelser som Sverige åtagit sig att följa. Dessa regler kräver att SKI godkänner transporten eller transportkollit innan transport får ske.

För det fysiska skyddet i samband med transporten finns internationella regler, konventionen om fysiskt skydd av nukleärt material, som Sverige åtagit sig att följa. SKI svarar för tillämpningen av konventionen. Reglerna i detta sammanhang innebär att ABB Atom AB skall anmäla till SKI när en transport skall avgå samt vilket slag av material det är frågan om samt mängderna. Vidare skall det finnas en särskild transportledare som ansvarar för transporten. För andra transporter, t.ex. höganrikat material, gäller förutom det ovannämnda att transporten skall ske i särskild inneslutning, dvs. stöld- och attentatskyddat transportfordon, med poliseskort samt med krav på dubbla kommunikationssystem bl.a. till polis. Reglerna återfinnes i SKI:s föreskrifter om fysiskt skydd vid transport av klyvbart material.

Sammanfattningsvis kan jag alltså konstatera att för verksamheten vid Ranstad Mineral AB och ABB Atom AB gäller utomordentligt stränga regler. Att dessa regler efterföljs kontrolleras kontinuerligt av svenska och i vissa avseenden av internationella myndigheter.

Jag vill i övrigt också hänvisa till konstitutionsutskottes betänkande KU 1986/87:33 s. 79 ff. I detta har särskilt uppmärksamats import från Västtyskland av använt bränsle samt av restprodukter vid framställning av kärnenergi.

När det slutligen gäller mängder av kärnämne och kärnavfall som förts in i landet vill jag lämna följande information.

Följande kvantiteter uran i form av restprodukter, dvs. kärnämne, har från utlandet förts in i Sverige under perioden 1985–1989. Uppgifterna kommer från statens kärnkraftsinspektion, SKI, register för kärnämneskontroll.

För det första uran i uranhaltigt kalkslam, 860 kg.

För det andra uran i uranhaltigt filter, 85 kg.

För det tredje uran i brännbart uranhaltigt material, 740 kg.

Det brännbara materialet behandlas för ABB Atom AB:s räkning vid Studsvik AB.

Om jag sedan får tolka begreppet kärnkraftsavfall som används i interpellationen som s.k. driftavfall från kärnkraftverk – dvs. brännbart material med lågt innehåll av radioaktivitet t.ex. overaller, plasthandskar och annat sådant som används vid kärnteknisk verksamhet samt svagt aktivt metallskrot – så kan jag först nämna att Sverige inte för ut något sådant material ur landet för deponering. När det sedan gäller utländskt lågaktivt driftavfall så har under perioden 1985–1989 totalt 1 869 ton avfall förts in i landet, varav 43 ton kommer från Italien och det övriga från Västtyskland. Detta material behandlas på olika sätt vid Studsvik AB och returneras sedan till utlandet. Kvar i Sverige för behandling vid Studsvik AB är 304 ton metallskrot och 536 ton brännbart material. Detta material kommer efter behandlingen att återsändas till den utländske beställaren. Uppgifterna om driftavfallet har kommit från SSI.

Beträffande övriga mängder av bl.a in- och utförsel av radioaktivt och klyvbart material får jag hänvisa till konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU30, s. 86 ff. Från miljö- och energidepartementet överlämnades vid det granskningstillfället ett synnerligen omfattande skriftligt material. I materialet ingick redovisningar av transporter av kärnämne och kärnavfall genomförda under perioden 1956–1987 samt motsvarande redovisning beträffande radioaktivt material för perioden 1970–1987. Detta material finns samlat i konstitutionsutskottets kansli och är således där tillgängligt för riksdagens ledamöter.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Anf. 32 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för ett mycket utförligt svar. Av den inledningsvis framförda tillrättavisningen har jag förstätt att jag delvis avvänt fel benämning. Kärnämne i form av uran skall det heta, och jag skall försöka säga det häranefter.

Först en allmän reflexion. I svaret anges de många lag- och regelverk, säkerhetsföreskrifter och kontrollsystem som vi måste omgärda kärnkraftsprocessen med i denna del. Allt måste fungera enligt regelboken. Några misstag eller oönskade händelser får inte inträffa. Jag tycker att detta på ett utmärkt sätt illustrerar att kärnkraften är omänsklig.

Det finns anledning att konstatera att verksamheten vid Ranstad inte är helt harmlös även om den följer gällande föreskrifter.

I svaret hänvisas till att Ranstad Mineral AB har tillstånd enligt kärntekniklagen att inneha, bearbeta och hantera uran för återvinning av uran ur restprodukter från ABB Atoms bränslefabrik i Västerås. Men som framgår av svaret kommer uran också från Siemens Brennelementwerk i Västtyskland. Visserligen transporteras det från och till bränslefabriken i Västerås, men det skall sedan sändas åter till Västtyskland. Såvitt jag kan förstå är det därmed Siemens som är ägare till restprodukterna.

Det här tycker jag är angeläget att klara ut. Min kompletterande fråga är således: Anser statsrådet att dessa restprodukter är västtyska eller svenska?

Om svaret är att de skall anses som svenska, är nästa fråga: Är det i så fall fritt fram för alla intresserade länder att sända restprodukter av kärnämne i form av uran till Sverige och Ranstad?

Nästa följdfråga rör vad som händer med uranet i Västerås. Det står i svaret att Ranstad Mineral AB utvinner uran ur kalkslammet. Uranet återsändes till ABB Atom, som avser att ytterligare rena materialet i sin återvinningsanläggning. Ordet "avser" innebär således att det inte sker för närvarande. Finns det inget tillstånd att göra detta, eller varför sker inte det?

Uranet lagras i ABB Atom AB:s anläggningar i avvaktan på att sändas åter till Siemens, står det i svaret. Hur mycket uran rör det sig om, och hur länge har uranet lagrats där?

Så till frågan om transporter mellan Västerås och Ranstad. Här rör det sig om verkligt tätbefolkade områden. Ingen olycka får ske. Enligt reglerna skall anmälan tydligt ske när en transport skall avgå. Man skall också ange

vilket slag av material som det är fråga om samt mängderna. Vidare skall det finnas en särskild transportledare.

Om jag har förstått svaret rätt sker transportererna av kärnämne i form av uran i vanliga bilar på hårt trafikerade vägar. Här måste jag ställa frågan: Vilken information om dessa transporter lämnas till ansvariga kommunala myndigheter?

SKI skall godkänna transporten eller transportkollit innan transport får ske, framhålls det. Innebär det att personal från SKI utövar kontroll vid transportens början och slut?

Då det gäller utländskt driftavfall från kärnkraftverk infördes till Sverige under perioden 1985–1989 totalt 1 869 ton. Det här behandlas vid Studsvik AB och returneras sedan till utlandet. Min fråga är då: Sker det mätningar, och finns det alltid en fullständig samstämmighet mellan inkommande och utgående radioaktivt material när det gäller det lågaktiva avfallet?

Anf. 33 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Också i detta sammanhang tycker jag att det finns anledning att uttala tillfredsställelse över den allvarliga och konstruktiva ton som präglar debatten.

Skälet till att jag påpekade att det här rör sig om kärnämne är att det är strängare krav, en strängare lagstiftning, för sådant – bl.a. ur icke-spridningssynpunkt. Därför är mitt svar på den andra frågan att det definitivt inte är fritt fram för alla länder här. Detta prövas *utomordentligt noggrant* med hänsyn till både svensk lagstiftning och internationella åtaganden. Det är inte en händelse att samarbetet ser ut som det gör.

När det gäller Västtyskland – det vill jag understryka – har vi både avtal och på annat sätt etablerade samarbetsformer. Det gör att vi anser oss ha möjligheter att ha ett sådant samarbete.

Det har förekommit allvarliga incidenter. Jag tror att Gunilla André vet det. Men vid de tillfällena har vi på alla nivåer – även på ministernivå, och det gäller då mig och min västtyske kollega – haft ett utomordentligt noggrant samarbete för att till varje pris undvika missbruk. Inte ens slarv skall få förekomma. Åtskilliga åtgärder har vidtagits i syfte att komma till rätta med tendenser till sådant.

Det är Siemens och Västtyskland som är ägare till det uran som kommer därifrån, och de är skyldiga att återta det. Detta vill jag också understryka. Skälet till att uranet lagras med avsikten att det skall renas är helt enkelt att det i dag finns mer uran på världsmarknaden än som behövs. Många länder har ju skurit ned sina kärnkraftsprogram, jämfört med planerna på 70-talet. Därför har uranet kommit att lagras här.

Jag anser inte att det är riktigt tillfredsställande. Vi måste alltså noggrant följa utvecklingen, för detta kan naturligtvis inte fortsätta långsiktigt. Det krävs att uranet går tillbaka.

Jag vill påminna om att vi för några år sedan avslog en ansökan från Studsvik om att man under 10–15 år skulle få lagra annat material. Men det gällde låg- och medelaktivt avfall. Vi anser inte att det är tillfredsställande att detta skulle försiggå under så lång tid, och därför sade vi nej.

SKI kontrollerar transportererna i början och slutet. Rent allmänt vill jag

säga när det gäller miljöfarliga transporter att situationen ännu inte av regeringen betraktas som tillfredsställande och att det därför pågår ett arbete i avsikt att förbättra situationen. Det är ju inte bara sådant här material som kan innebära risker. Samarbetet mellan centrala myndigheter och kommuner behöver dessutom ytterligare utvecklas.

Beträffande material av det här slaget finns det alltså mycket stränga regler och sträng kontroll. Det utförs mätningar vid början och slutet av verksamheterna beträffande det material som behandlas i Studsvik. Vi försäkrar oss om att mängderna som går in och ut stämmer överens.

Anf. 34 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tackar Birgitta Dahl för de kompletterande svaren. Jag är givetvis medveten om att det var ganska många frågor som jag kom att ställa med anledning av interpellationssvaret. Men allteftersom jag läste och funderade över detta blev frågetecknen allt fler.

Birgitta Dahl har talat om att vi skall visa större generositet och mindre misstänksamhet. Jag tar detta som ett löfte om att socialdemokraterna kommer att agera utifrån detta uttalande efter ett eventuellt regeringsskifte.

Så till det som har sagts om att man prövar detta mycket noga och att det inte är fritt fram för alla länder att sända hit material. Birgitta Dahl sade att det är Siemens som är ägare till kärnämnet. Det kan jag inte tolka på något annat sätt än att det innebär att Ranstad Mineral AB inte skall ta hand om detta. Det står ju uttryckligen i svaret att det är uran ur restprodukter från ABB Atom AB:s bränslefabrik i Västerås som det gäller – alltså svenskt kärnämne, icke västtyskt.

Sedan talar Birgitta Dahl om att alldeles för mycket kärnämnen lagras i Västerås och att det inte är bra. För egen del tycker jag att det är synnerligen allvarligt att sådana här ämnen staplas – tydligen år efter år. De skickas alltså inte tillbaka.

En kompletterande fråga i detta sammanhang måste bli: Vad avser Birgitta Dahl som ansvarigt statsråd att göra åt detta? De som har sänt hit material har tydligen inte möjlighet att ta emot det igen.

Anf. 35 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det förhåller sig på det sättet att materialet ligger i Västerås i avvaktan på ytterligare en process innan det skickas tillbaka för att användas i Västtyskland. Vi har ju ett avtal med Västtyskland som säkerställer att Västtyskland när det gäller material som det förekommer handel med mellan Västtyskland och Sverige måste kunna garantera att detta används enbart för fredliga ändamål. Materialet skall tillbaka efter ytterligare process i Västerås. Det skall således inte användas i svensk produktion.

När det gäller de ökande lagren har man vid kärnkraftsinpektionen samma uppfattning som jag. Situationen är den att jag väntar på förslag från kärnkraftsinpektionen om hur vi skall hantera den här frågan. Både jag och myndigheten delar Gunilla Andrés uppfattning att något behöver göras för att man skall kunna komma till rätta med problemet.

Anf. 36 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Vad är skälet till att det här materialet ligger i Västerås och att det inte bearbetas? Är det på det sättet att det saknas tillstånd? Varför sker inte den här ytterligare bearbetningen? Varför ligger materialet i Västerås?

Så något om Ranstad. Efter de svar som jag har fått måste det väl vara helt klart att ett fel begås i denna hantering eftersom det anses att det aktuella kärnämnet är västtysk egendom och att Ranstad Mineral AB inte har tillstånd att ta sig an några andra restprodukter än svenska sådana. Är det riktigt, Birgitta Dahl, att det är så?

Anf. 37 Miljöminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! ABB Atom AB har för närvarande inte alla de tillstånd som behövs för att man skall kunna genomföra hela processen. Dessa måste man skaffa sig. Den processen är på gång. Därmed skall man också kunna arbeta av materialet och se till att det går tillbaka Västtyskland.

Andre vice talmannen anmälde att Gunilla André anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1989/90:126 om en utvärdering av användningen av de särskilda medlen för att korta vissa operationsköer

Anf. 38 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat mig, om användningen av de särskilda medlen för att korta vissa operationsköer kommer att utvärderas.

Regeringen föreslog våren 1987 genom propositionen 1986/87:114 att en särskild ersättning skulle utgå fr.o.m. den 1 juli 1987 till sjukvårdshuvudmännen för att öka operationskapaciteten inom sjukvården. Syftet var att öka genomströmningen vid gråstarr-, höftleds- och kranskärlsoperationer. Ersättningen skulle möjliggöra för huvudmännen att bygga upp sin behandlingskapacitet så, att balans mellan utbud och efterfrågan skulle uppnås inom de tre områdena. Fr.o.m. år 1988 har bidragsmedlen, som beräknades till 140 milj. kr. per år, inordnats i den allmänna sjukvårdsersättningen enligt den s.k. Dagmaröverenskommelsen. En redogörelse för överenskommelsen har senast lämnats i regeringens skrivelse 1988/89:153.

Huvudmännen för hälso- och sjukvården har förbundit sig att utjämna väntetiderna till nämnda operationer enligt vissa indikationer för planeringen och vissa prioriteringar. De skall också följa utvecklingen inom hälso- och sjukvården för att förhindra att liknande problem uppkommer inom den övriga verksamheten.

Socialstyrelsen lämnar årliga rapporter om utvecklingen inom de tre områdena. Rapporterna bygger på huvudmännens statistik, som emellertid på vissa håll varit bristfällig. Framför allt gäller detta antalet höftledsoperationer. Man har därför i Dagmaröverenskommelsen för år 1990 angivit att hu-

vudmännen skall redovisa antalet utförda operationer inom berörda områden till socialstyrelsen senast den 31 januari 1990 för att en utvärdering av effekterna skall kunna ske. Samtliga huvudmän har inkommit med redovisningar för år 1989 till socialstyrelsen, som räknar med att kunna lämna sin rapport i början av april.

Den hittillsvarande rapporteringen visar att utvecklingen har varit olika inom nämnda tre områden.

När det gäller kranskärlsoperationerna har antalet operationer ökat i en sådan takt att köerna bedöms kunna upphöra inom ett par år. Detta betyder emellertid inte att sjukvårdshuvudmännen redan nu har lyckats bygga upp sin kapacitet så att man klarar en ökande efterfrågan inom ramen för den reguljära vården. I stället har man i viss utsträckning behövt ta till extra åtgärder för att tillfälligt öka antalet operationer.

Antalet gråstaroperationer har ökat kraftigt, dock inte lika snabbt som kranskärlsoperationerna. Vidare blir bilden mycket skiftande när jämförelser görs mellan landets olika sjukvårdsområden. Hos en del av dem är kösituationen numera bemästrad, medan andra har en sämre situation. Av hittillsvarande rapporter att döma har behandlingskapaciteten sedan år 1987 ökat hos några av sjukvårdshuvudmännen.

Vad gäller höftledsoperationerna har det totala antalet tyvärr inte ökat sedan år 1987. Även här är bilden emellertid växlande, både mellan sjukvårdsområdena och inom dem. Enligt rapporterna har bl.a några ortopedkirurgiska kliniker haft en hög andel medicinskt färdigbehandlade patienter, vilket minskat möjligheterna att utföra operationer. Enligt statistik från Landstingsförbundet är på sina håll upp till 15 % av vårdplatserna belagda med sådana patienter. Problemet tycks vara störst i storstadsområdena. Dessutom har de arbetsmarknadskonflikter som inträffade år 1989 och som bl.a drabbade operationsverksamheten medfört att antalet operationer blivit mindre än vad som var planerat.

Situationen när det gäller höftledsoperationer är onekligen mycket besvärande. Jag finner det anmärkningsvärt att vissa sjukvårdshuvudmän som har långa köer och väntetider inom detta vårdområde inte i högre utsträckning utnyttjar kliniker inom andra landsting som har ledig kapacitet.

I Dagmaröverenskommelsen för år 1990 har parterna kommit överens om en gemensam satsning för att öka tillgängligheten och kapaciteten inom hälso- och sjukvården. Arbetet i denna gemensamma satsning bedrivs i formen av ett utvecklingsprojekt i vilket socialdepartementet, socialstyrelsen, Landstingsförbundet och SPRI är representerade. Enligt överenskommelsen har 50 milj. kr. ställts till projektets förfogande. Arbetet i projektet startades under hösten 1989. Den medicinska specialitet som hitills har hunnit kartläggas är ögonsjukvården, men fler specialiteter kommer att granskas under året. Medlen som finns för ändamålet kommer till största delen att användas till utvecklingsprojekt ute på klinikerna. Själva kartläggningarna bekostas till en större del av andra medel än de 50 milj. kr.

Jag vill betona att ansvaret faller på huvudmännen när det gäller att utveckla hälso- och sjukvården så att köer och andra problem inom vården inte uppstår. Om det skulle visa sig att ersättningen inte ger den styrning som är önskvärd, kan det emellertid finnas skäl att ompröva bidraget. Jag avser att

noggrant följa utvecklingen när det gäller bl.a köer och väntetider inom hälso- och sjukvården, och då särskilt inom den högspecialiserade vården.

Huvudmännen har vidtagit särskilda åtgärder för att komma till rätta med köerna. Dessa åtgärder kan ha orsakat merkostnader. Jag anser emellertid att en särskild utvärdering av sådana förhållanden inte är motiverad. Enligt min mening är det fullt tillräckligt med de utvärderingar av olika insatser som hittills gjorts eller pågår, vilka tar sikte på de förbättringar av vårdsituationen som hela tiden sker.

Anf. 39 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret. Jag är emellertid inte överens med socialministern om att det inte behövs någon utvärdering av hur de särskilda pengar som har avsatts i syfte att korta operationsköerna har använts. Det handlar ju trots allt om mer än en halv miljard kronor, och jag kan inte förstå varför det skulle vara ointressant att ta reda på vad vi har fått för de pengarna.

När man tittar på hur situationen i dag ser ut, framför allt när det gäller kön till höftledsoperationer, grips man av misstanken att pengarna kanske inte i första hand kom patienterna till nytta utan att det kanske i stället var andra som hade större nytta av dem.

Jag kan ta ett exempel från ett sjukvårdsområde som jag själv känner ganska väl till. Där skickade man när det gällde höftledsoperationer ut offerter för att se hur man på bästa sätt kunde använda de 814 000 kr. som det var fråga om. Man fick in offerter från två privata vårdgivare. Den ena erbjöd 26 operationer för den summan, och den andra erbjöd 37 höftledsoperationer. I bägge alternativen ingick eftervård. Det egna sjukvårdsområdet avgav också en offert och talade om vad man kunde göra om man fick dessa pengar utöver budget. Man skulle kunna åstadkomma 64 operationer.

Det verkar här vara självklart vem som fick utföra jobbet. Men vad blev beslutet? Jo, man valde inte det billigaste alternativet, utan de två privata vårdgivarna fick dela på summan och utföra operationerna. Vi fick alltså hälften av de operationer vi skulle ha fått om operationerna hade utförts i egen regi.

Det finns andra exempel, varav jag tar upp ett i interpellationen. Det avtal man nu i Stockholms län landsting har kommit överens om innebär en fyrdubbling av lönerna för den personal som utför operationer på övertid. Men detta är en övertid som inte skall räknas som övertid, det ingår också i avtalet. Personalen i fråga har nämligen redan så att säga slagit huvudet i övertidstaket.

Liknande avtal har slutits i andra landsting, exempelvis i Östergötland och Halland.

Jag tycker i och för sig inte att det är fel att ge den egna personalen extra pengar. Det kan kanske till och med vara motiverat i vissa fall. Men just i det här fallet anser jag faktiskt att det är litet knepigt. Man vet alltså att landstinget inte kan utnyttja operationskapaciteten fullt ut under den ordinarie arbetstiden på grund av bl.a. personalbrist och brist på eftervårdsplatser. I detta läge har man för avsikt att genom dessa arrangemang köpa opera-

tioner extra dyrt utanför ordinarie arbetstid. Jag har svårt att förstå logiken i detta.

Personalbristen, som är särskilt stor i Stockholms läns landsting, är en följd av årtal av försummelse och den indirekta utplundring som har skett gentemot landstingen under de senaste åren. Då måste man fråga sig om det är bra för sjukvården som helhet att man stoppar in en massa pengar och betalar extra dyrt för att få operationer utförda. Det är ju faktiskt här fråga om avsaknad av en helhetssyn på sjukvården och sjukvårdens problem.

Vi vet vad som är anledningen till att vi har operationsköer. Ett skäl är den medicinska utvecklingen, vilken i sig är positiv och förhoppningsvis kommer att skapa köer även framdeles.

De andra orsakerna till operationsköerna är bristen på eftervårdspplatser och bristen på personal, det senare både i fråga om operationer och eftervård. Bristen på platser i eftervården är i sig en effekt av bristen på hemtjänstpersonal i kommunerna.

Då frågar man sig: Hade dessa extrapengar kanske gjort större nytta om de hade stoppats direkt in i långvården eller i hemtjänsten så att de propparna hade kunnat lösas upp? Jag vet inte, och jag tror inte att socialministern heller kan ge svar på de frågorna. Men jag tycker ändå att detta är kunskaper som vi behöver, inte minst med tanke på hur den närmaste framtiden inom sjukvården kommer att se ut.

Jag tillhör ett parti som gärna kräver extra pengar till sjukvården, men jag vill samtidigt veta vad dessa pengar används till. Jag undrar om socialministern, precis som jag, misstänker att sanningen om hur dessa extrapengar har använts inte är alldeles behaglig och att socialministern då gör den bedömningen att det är bättre att inte få ett klart besked om hur pengarna har använts.

Anf. 40 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Eftersom vi har industriministern här i kammaren vill jag erinra om att det inom industrin finns ett begrepp som heter "just in time". Det innebär att komponenter och insatsvaror skall finnas på fabriken när de behövs – ett sätt att hålla lagerkostnaderna nere.

Jag tycker det vore ett naturligt mål att också i den sociala sektorn se till att samhällstjänster fås "just in time", precis när de behövs.

När man behöver plats på dagis skall man få den då och inte ett år senare.

När man behöver en operation skall den finnas tillgänglig just då och inte ett år senare.

När man behöver en plats på långvården skall den finnas då och inte ett år senare.

Jag tycker alltså det är det naturliga målet för oss som har ansvaret för att förvalta skattebetalarnas pengar att se till att dessa tjänster skall finnas precis då de behövs – "just in time".

Detta är felet med den svenska sjukvården sedan årtal att viktiga och ibland livsviktiga behandlingar och operationer inte har funnits att tillgå just när de behövs.

Vi har under hela 1980-talet fört en dialog med regeringen om vad som kan göras för att se till att människor kan bli opererade för dåliga höftleder,

dåliga ögon eller en hjärtsjukdom just när de behöver det. Under ganska lång tid, hela början av 1980-talet, mötte vi från regeringen ett totalt och kompakt motstånd mot tanken på att staten skulle kunna gå in och använda sina pengar för att se till att detta mål kunde uppnås.

Vi pekade på att sjukförsäkringen betalar ut miljoner till människor som väntar på en operation. Man kan alltså betala tiotusentals, ja hundratusentals kronor till människor som väntar på en operation som kan vara ganska billig och enkel att genomföra. Det hade varit mycket vettigare och förståndigare att dessa pengar gick rakt in i sjukvården och kunde användas direkt till operationer och härmed lösa dessa problem.

Dessa tankegångar mötte under många år hårt motstånd från regeringens sida. Man visade inget som helst intresse för att använda sjukförsäkringens pengar till sjukvård.

Efter lång opinionsbildning svängde regeringen på klacken 1987 och beviljade då pengar för att bekämpa köer just i syfte att komma till rätta med detta problem. Men från 1987 då man började med denna nya politik har man använt de bidragen på ett sällsynt valhänt och tafatt sätt. Det första anslaget var på 70 milj. kr. Av dessa pengar finns fortfarande 29 miljoner kvar – pengar som riksdagen beviljade redan 1987 för att bekämpa köer. Dessa 29 miljoner har regeringen fortfarande i kassaskåpen. Man har inte använt pengarna för att bekämpa köproblemen inom sjukvården, som fortsatt att vara oerhört svåra.

De pengar som Margó Ingvardsson tar upp i sin interpellation, som sedermera införts i Dagmaröverenskommelserna, har heller inte utnyttjats på ett sådant sätt att man kommit till rätta med de svåra problemen.

Jag tycker man kan säga att regeringen har intagit en passiv hållning till köproblemen inom sjukvården. Man har inte sett till att genomföra effektiva, aktiva åtgärder för att eliminera dessa köer som vi brottas med och som innebär oerhört lidande och i en del olyckliga fall förtida död för människor.

Man kan självfallet säga, helt riktigt, att det inte är regeringen som har det omedelbara ansvaret. Det ansvaret bär sjukvårdshuvudmännen. Men regeringen har ansvar för att det totala systemet i vårt samhälle fungerar väl, för att sjukförsäkring och sjukvård kompletterar varandra och fungerar tillsammans, för att kommuner och landsting tillsammans kan se till att vårdssystemet fungerar. Detta övergripande ansvar för hälso- och sjukvården – som är inskriven i hälso- och sjukvårdslagen – bär regeringen. Därför är det regeringens ansvar att ingripa när det finns uppenbara systemfel.

Jag skulle vilja ställa frågan till socialministern: Är regeringen beredd att ta sitt övergripande ansvar att se till att sätta målet att vi även i den sociala sfären, och inte bara inom industrin, kan få samhällstjänster precis när de behövs? Är regeringen beredd inrikta ett målmedvetet arbete på att nå det målet, så att vi inte längre skall behöva vänta i månader och år på operationer av viktiga kroppsorgan?

Anf. 41 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Margó Ingvardsson säger att det är fel att inte göra denna särskilda utvärdering. Av mitt svar framgår att det pågår utvärderingsarbete.

Huvudmännens egna utvärderingar pågår, och vi har socialstyrelsens rapporter och Dagmarförhandlingarna, som i sig är en utvärdering.

Margó Ingvardsson uppehåller sig speciellt vid några exempel om hur huvudmännen väljer en kanske för dyr väg för att lösa problemen, och hon vill ha detta utvärderat. Jag vill säga att den typen av information kommer fram i de utvecklingsprojekt som har startats. Man har börjat med ögonområdet och kommer att fortsätta med övriga områden.

Det är helt riktigt att det finns köer, och jag sade också i mitt svar att det inte är acceptabelt att man inte utnyttjar de resurser som finns, t.ex. inom andra landsting, när man har oroväckande långa köer i det egna landstinget.

Margó Ingvardsson var inne på att man i stället borde satsa pengarna på eftervården för att på det viset komma åt köerna. Jag tror inte det är rätt lösning. Jag tror att vi här har samverkande problem och att landstingen måste ha ansvar för att tillsammans med kommunerna lösa båda dessa problem. I den diskussion om äldreomsorgen som just nu pågår kommer denna typ av frågor upp på bordet. Man måste komma till rätta med fördelningen av ansvaret även här. Till detta återkommer vi senare i år.

Daniel Tarschys frågar om regeringen är beredd att ta sitt ansvar för systemet. Naturligtvis är regeringen beredd att ta detta ansvar. För att inte förlänga mitt inlägg vill jag hänvisa till en av socialstyrelsens rapporter som handlar om köerna i sjukvården. Den rapporten redovisar att det fortfarande finns köer men att vi ändå under 1980-talet gjort åtskilligt inom just de tre specialområden som vi här diskuterar.

Anf. 42 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Socialministern menade att det redan pågår en mängd utvärderingar av hur sjukvården använder sina pengar och hur det ser ut inom operationsköerna. Ja, det är sant att det pågår en viss utvärdering inom Dagmarprojektet och de s.k. tre prioriterade områdena. Men det är inte samma utvärdering som den jag efterlyser. Jag har påpekat många gånger i denna debatt att en redovisning av hur många operationer som har utförts inom dessa områden inte ger svar på frågan vad man har fått för de extra pengarna. För att få veta detta måste man gå in och titta särskilt på hur dessa extrapengar har använts.

Av rapporterna från landstingen får man skäl att misstänka att mycket av pengarna har använts för att betala dyra privata operationer i stället för att satsas långsiktigt inom det egna området.

Nu tror jag inte att en sådan utvärdering som jag efterlyser skulle lösa alla problem, men den skulle åtminstone hjälpa till att ge svar på en del viktiga frågor, t.ex. frågan om var insatta pengar gör bäst nytta.

I svaret tar socialministern t.ex. upp att det är skillnad mellan de tre prioriterade områdena – höftled, ögon och kranskärl. Köerna är längst inom höftledsoperationsområdet. I det läget måste åtminstone jag ställa mig frågan varför det är på det sättet. Skulle inte pengarna fördelas lika? Kan det vara så, socialministern, att ett område som t.ex. hjärtoperationer betraktas som ganska intressant och att man kanske inte behöver pumpa in extra pengar där? Det kanske är ett område som sköter sig självt, tack vare att det är intressant och att patienterna i första hand utgörs av medelålders män.

När det däremot gäller höftledsoperationer består patienterna av gamla människor. Det rör sig i huvudsak om gamla kvinnor. Då får man kanske erkänna att det inte är lika glamoröst och spännande att stå och göra dessa operationer. På det området behövs det kanske extra stimulans.

Jag tror att vi skulle kunna få svar på en del av dessa frågor om man gjorde en sådan utvärdering som jag efterlyser. Man kunde t.ex. också få svar på varför man inte utnyttjar kapaciteten i andra landsting.

Anf. 43 DANIEL TARSchYS (fp):

Herr talman! De redovisningar vi har från socialstyrelsen visar mycket riktigt att det har gjorts en del insatser och framsteg under 80-talet. Skräp vore det väl annars. Jag har däremot klagat på att regeringens insatser på det här området har varit alltför senfärdiga, valhänta och tafatta.

De var alltför senfärdiga därför att man under många år gjorde motstånd mot tanken att över huvud taget använda sjukförsäkringens pengar för att se till att sjukförsäkringens utgifter skulle minska. Man anförde principiella skäl mot en sådan samhällsekonomiskt och mänskligt förnuftig åtgärd.

Jag tror att vi hade minst ett halvdussin debatter med socialministerns företrädare fru Sigurdsen om denna principiella fråga innan regeringen äntligen år 1987 ändrade inställning på den här punkten. Efter 1987 menar jag att regeringens insatser har varit tafatta och valhänta. När det gäller det första anslaget på 70 milj. kr. som regeringen begärde, använder man bara 40 milj. kr. och lät 29 milj. kr. ligga utan att användas. Riksdagen beviljade alltså 29 milj. kr. år 1987 som regeringen sedan dess inte har satt sprätt på och inte har använt till att försöka minska köerna. Det uppfattar jag som valhänt och tafatt.

Detta bidrag har sedan inordnats i Dagmaröverenskommelsen. Det innebär i praktiken att man har satt en etikett på en liten del av de pengar som ingår i Dagmaröverenskommelsen. Jag tror dock, liksom Margó Ingvarsson, att dessa speciellt etiketterade pengarna inte har haft någon särskild lyftkraft, någon särskild effektivitet, hos sjukvårdshuvudmännen. Det förefaller vara en bedömning som socialministern delar, att döma av de kritiska synpunkter som framgår i svaret till Margó Ingvarsson.

Det gläder mig att socialministern är överens med mig om att det är ett angeläget och viktigt mål att bekämpa köerna inom sjukvården och att fortsätta med ansträngningarna på detta område. Det vill då till att regeringen också skärper sig och söker sig fram mot effektivare åtgärder än de som hittills har prövats.

Anf. 44 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! När det gäller Margó Ingvarssons synpunkter vill jag säga att de utvecklingsprojekt som jag har nämnt i mina inlägg ger besked eller kommer att kunna ge besked inte bara om de särskilda pengarna utan om vad alla pengar kommer att gå till. Detta är egentligen det mest intressanta, dvs. hur de samlade resurserna inom detta område används. Det är också viktigt att man har en press på sjukvårdshuvudmännen så att deras egen utvärdering och kunnande om hur man på bästa sätt skall använda de resurser som de får för sin verksamhet tas till vara.

När det gäller frågan om varför kön till höftledsoperationer är den längsta, tror jag att det är en felsyn av Margó Ingvardsson att säga att det är mera spännande att arbeta med hjärtoperationer. Det är nog mera komplicerat än så. En del av förklaringen ligger i det som jag nämnde i mitt inledande svar, nämligen att färdigbehandlade patienter blir kvar på akutsjukhusen. De kommer inte ut på eftervård eller får tillsyn och omsorg i hemmet.

Jag kan hålla med Daniel Tarschys om synpunkten att detta är angelägna frågor. Men självfallet håller jag inte med om synpunkten att regeringen skulle vara valhänt, tafatt eller senfärdig.

Sjukförsäkringssystemets, dvs. socialförsäkringssystemets, användning är inte så kristallklart enkel. Jag tycker att den linje vi är på väg in på är riktig. Det gäller dock att hantera det systemet så att vi inte skaffar oss förbifiler för medicinska diagnoser och köer som är inrättade efter den ordningen.

Dessa 70 milj. kr. användes för styckebetalning. 40 milj. kr. är betalning för det som man redan har gjort. Det gjordes inte mera. Inom kort kommer nu dessa pengar att användas för andra viktiga ändamål inom detta område.

Anf. 45 MARGÓ INGVAROSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan fortfarande inte riktigt förstå vad som är det verkliga skälet till att regeringen inte vill titta på hur landstingen har använt de särskilda pengarna som var anslagna för att minska köerna. Det är inte lätt att förstå vad som är de verkliga argumenten. Det pågår en mängd utvärderingar inom sjukvården. Jag kan då inte förstå varför man då inte också skulle utvärdera dessa pengar.

Socialministern säger att det intressanta är hur landstingen använder de samlade resurserna. Visst är det intressant. Jag har också efterlyst en helhetssyn. Det går emellertid inte att komma ifrån att vi även i framtiden måste vara beredda att ge sjukvården extra pengar. Då måste väl vi som politiker ha klart för oss var dessa pengar gör bäst nytta.

Socialministern tog själv upp att en av anledningarna till de långa köerna inom höftledsplastiken är bristen på eftervårdsplatser. Hade det inte varit bättre om man hade tillämpat helhetssynen och plockat över pengarna direkt till långvården och fått loss eftervårdsplatser? Då kanske man hade gjort mera åt operationsköerna än när man som i dag köper privata operationer av Humana Care och Sophiahemmet. Man får betala mer än dubbelt så mycket för dessa operationer i förhållande till om man hade gjort dem inom den egna verksamheten.

Detta är skälet till att jag tycker att det behövs en utvärdering av dessa pengar. Var det möjligen så, socialministern, att man från början visste att dessa pengar inte skulle hjälpa till särskilt mycket för att minska köerna? Det kanske bara var "politiska" pengar för att opinionen just då krävde det.

Anf. 46 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! När riksdagen år 1987 beviljade 70 milj. kr. för bekämpning av köerna inom sjukvården, fick regeringen ansvaret för att fastställa reglerna för utdelning av pengarna. Det gjorde regeringen. De regler som fastställdes ledde till att endast 41 miljoner gick åt. Det finns således 29 miljoner kvar till insatser för att bekämpa köerna som regeringen har haft till förfö-

gande i mer än två år. Under dessa två år har regeringen inte lyft ett finger för att på något sätt använda de tillgängliga medlen för att bekämpa köerna inom sjukvården, trots att problemet har kvarstått och på vissa områden blivit värre. Detta menar jag är exempel på tafatthet och valhänthet.

Detta är en kritik som inte i så stor utsträckning drabbar socialministern själv, eftersom hon är ny i sitt ämbete. Kritiken drabbar emellertid den regering som under så lång tid har hanterat problemet med köerna inom sjukvården på ett sätt som har gjort att det inte har kunnat lösas.

Anf. 47 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Margó Ingvardsson, sjukvårdshuvudmännen måste få ha svaret för vilka metoder man skall använda för att komma till rätta med efterfrågan och tillgång inom sitt sjukvårdsområde. Det är ett ansvar som vi faktiskt har lagt fast i lag. När det gäller dessa speciella köer – de tre köer som vi nu har identifierat sedan en tid tillbaka – har man tillskjutit särskilda pengar för att komma åt problemet. Det måste dock vara huvudmännen som avgör vilken metod som skall användas.

I de utvecklingsprojekt som nu har dragits i gång kan vi se till just den helhet som Margó Ingvardsson frågar efter. Det tycker jag också är viktigt. Den fråga som Margó Ingvardsson ställer kan dock inte få något svar i en sådan utvärdering som hon efterfrågar. Det svaret finns i det projekt och den utvärdering som har dragits i gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1989/90:130 om svensk underleverantörsindustri

Anf. 48 Industriminister RUNE MOLIN:

Herr talman! Hadar Cars har frågat mig dels hur regeringen i dag bedömer läget för svenska underleverantörer, dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att underlätta en nödvändig omstrukturering av den svenska underleverantörsindustrin.

Underleverantörernas situation påverkas för närvarande av stora förändringar i vår omvärld. Storföretagens produktionsstruktur internationaliseras, samtidigt som företagen förändrar sin inköspolitik i riktning mot en minskning av antalet direkta underleverantörer. Konkurrenstrycket kan komma att öka till följd av bl.a. integrationen inom EG. Kostnaderna för produktutveckling ökar inom många branscher, vilket får till följd att deras kostnader måste fördelas över stora produktionsvolymmer.

Många köparföretag anser sig inte ha råd att upprätthålla kompetens på alla delsystem i en produkt. Det innebär att underleverantörerna måste ta på sig en allt större del av produktutvecklingen. Köparföretagen strävar också efter att på olika sätt effektivisera sin produktion och minska sin lagerhållning. De flesta underleverantörer kommer troligen i framtiden att leverera komponenter till särskilda systemleverantörer.

Detta innebär samtidigt att de volymer som underleverantörsföretagen

producerar måste öka för att de skall kunna bära sina utvecklingskostnader. Företagen måste därför bli leverantörer till flera kunder och därmed också i större utsträckning sälja på den internationella marknaden.

Dessutom ställer köparföretagen krav på hög kvalitet, tidsmässig anpassning av leveranser, flexibilitet i planering och leveranser, datorbaserad kommunikation m.m.

De olika förändringarna ställer krav på förnyelse av den svenska underleverantörsindustrin om den skall kunna behålla sin konkurrenskraft. Förändringar blir nödvändiga såväl i strukturen hos industrin som i sättet att arbeta i det enskilda företaget.

Men förändringarna skapar även stora möjligheter. Genom att köparföretagen lägger ut en allt större del av produktionen minskar deras egen del av förädlingsvärdet, vilket kan stärka underleverantörernas ställning.

Statsmakterna bedriver redan i dag en omfattande verksamhet för att främja småföretag, och bland dem underleverantörerna.

De regionala utvecklingsfonderna genomför utöver sin ordinarie verksamhet även särskilda aktiviteter för att stärka svenska underleverantörer. Exempel på detta är projektet Medleverantör 90 som genomförs av utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län tillsammans med SIND och Göteborgs kommun. Liknande insatser har påbörjats av andra utvecklingsfonder.

Styrelsen för teknisk utveckling bidrar till att främja underleverantörsindustrin dels genom direkta projektstöd till enskilda företag, dels genom att stödja kollektiva forskningsinstitut som i stor utsträckning arbetar med underleverantörer. Den statliga Industrifonden finansierar riskfyllda utvecklingsprojekt och ger därvid prioritet åt underleverantörer. Även inom ramen för Exportrådets verksamhet genomförs insatser för underleverantörer i exportfrämjande syfte.

Innan jag går in på de ytterligare åtgärder som regeringen avser att vidta i syfte att stärka svensk underleverantörsindustri, vill jag understryka att utvecklingen i de enskilda företagen och strukturomvandlingen av underleverantörsindustrin i första hand är en fråga för företagen själva. Vidare vill jag erinra om att den allt starkare internationaliseringen, som accentuerar de nya kraven på underleverantörerna, är ofrånkomlig och nödvändig för en gynnsam ekonomisk utveckling i Sverige.

Regeringen har i den näringspolitiska propositionen lagt fram ett flertal förslag i syfte att främja utvecklingen i svenska småföretag. Det gäller inte minst underleverantörerna.

I propositionen föreslås åtgärder för att stärka egenkapitalförsörjningen i små och medelstora företag. De regionala utvecklingsfonderna föreslås bli delägare i nya regionala riskkapitalbolag och i dessa placera 600 milj. kr. Norrlandsfonden föreslås placera 200 milj. kr. i ett av dessa nya riskkapitalbolag. Småföretagsfonden tillförs ytterligare 1 miljard kronor av AP-fondsmedel under en femårsperiod. Även dessa resurser skall användas främst till placeringar i minoritetsposter i småföretag, i första hand genom de nya bolagen.

Jag räknar med att dessa åtgärder även kommer underleverantörsindustrin till godo. Genom ett ökat utbud av riskkapital ges ökade möjligheter

till att stödja utvecklingsbara underleverantörsföretag och att medverka i strukturomvandlingen.

Jag kommer vidare att föreslå regeringen att ge statens industriverk, SIND, i uppdrag att samordna de insatser till underleverantörsindustrin som görs av olika samhällsorgan. Insatserna syftar till att få till stånd önskvärda strukturförändringar inom underleverantörsindustrin, bl.a. genom att underlätta kontakterna mellan företagen. Inom insatsområdet ryms även åtgärder som syftar till att utveckla den strategiska kompetensen hos i synnerhet de mindre underleverantörsföretagen.

SIND avser för egen del att bedriva åtgärderna för underleverantörsindustrin inom ramen för ett särskilt insatsområde. Inom ramen för samhällets småföretagspolitik kommer dessutom de regionala utvecklingsfonderna att vidareutveckla sina insatser för att främja bl.a. enskilda underleverantörer.

I propositionen föreslås också ett särskilt, treårigt program för verkstads-teknisk utveckling. Programmet påbörjas budgetåret 1990/91 och riktas främst mot underleverantörer. Syftet är att bidra till att förbättra de små och medelstora verkstadsföretagens konkurrensförmåga och produktivitet genom att få dem att utnyttja ny teknik och nya material i produkter och produktionsprocesser. Till programmet avsätts 50 milj. kr. per år av statliga medel under perioden 1990/91 – 1992/93.

Vad beträffar produktivitetens utvecklingen arbetar en delegation på regeringens uppdrag med att utreda orsakerna till den låga produktivitetstillväxten. Vidare kommer regeringen att återkomma med förslag som syftar till att dämpa den snabba kostnadsutvecklingen.

EG har särskilda program för små och medelstora företag. Sverige och övriga EFTA-länder diskuterar för närvarande med EG möjligheterna för småföretag i EFTA-länderna att delta i dessa program. Ett första delprogram är därvid det s.k. Business Cooperation Network, vilket är ett datoriserat system som gör det möjligt för ett företag att snabbt finna tänkbara samarbetsparter.

Herr talman! Låt mig avsluta med att konstatera att jag delar Hadar Cars bedömning att förändringsarbetet inom underleverantörsindustrin är av stort nationellt intresse. Jag tror därför också att det nu behövs ett ökat engagemang från alla berörda parter, i första hand från företagen själva men också från företagens och de anställdas organisationer, liksom från berörda myndigheter och andra samhällsorgan.

Anf. 49 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Trots att Rune Molin redan ingår i sin andra regering, är detta första gången jag har tillfället och nöjet att debattera med honom här i kammaren. Jag vill därför ta det tillfället att önska honom välkommen – jag kan så när säga välkommen tillbaka. Jag ber också att få tacka för det utförliga svaret på min interpellation.

Svaret innehåller en analys som i långa stycken överensstämmer med den jag utvecklade i min fråga rörande de problem men också möjligheter som underleverantörsföretag i Sverige står inför.

Vi förefaller vara överens om att problemen i dagsläget är mer omfattande

än möjligheterna. Vad frågan i grunden gäller är därför hur vi skall ändra på den bilden.

Herr talman! En viktig del av problemet, sannolikt den för underleverantörsföretagen mest avgörande delen, går industriministern emellertid förbi i sitt svar. Det gäller den svenska lönebildningsprocessen, som har drivit upp och fortsätter att driva upp företagens lönekostnader. Detta är särskilt känsligt för de svenska underleverantörerna. Underleverantörsföretagen med fler än fem anställda kan räknas till ett antal av 4 000. De tvingas konkurrera med utländska företag som befinner sig på samma produktivitetsnivå men har väsentligt lägre lönekostnadsnivå. Det gäller t.ex. företag av detta slag i Västtyskland.

Herr talman! Låt mig stryka under att den höga svenska lönenivån inte är ett uttryck för att svenska löntagare skulle ha en högre levnadsstandard än sina motsvarigheter i andra välutvecklade industriländer. Att lönenivån är så hög beror på att den höga inflationen under de socialdemokratiska regeringsåren och den under samma tid växande offentliga sektorn har drivit upp lönekostnadsnivån. Regeringens förslag i det s.k. krispaketet om att företagen skall överta sjukförsäkringskostnader, om lagstiftning gällande längre semester och om att föräldraförsäkringen skall byggas ut tyder inte på någon ändrad inriktning av politiken.

Jag vill understryka att den höga svenska lönekostnadsnivån är särskilt allvarlig för underleverantörsföretagen. De har inte samma möjligheter som de svenska storföretagen att flytta sin tillverkning till länder där lönekostnadsnivån, men därför inte nödvändigtvis de anställdas levnadsstandard, är lägre än i Sverige.

Herr talman! Ett betydande problem för de svenska underleverantörsföretagen är också att utländska företag undviker att investera i och förlägga sin tillverkning till Sverige. Att det är så sammanhänger självfallet med lönekostnadsnivån. Men till det bidrar också bl.a osäkerheten om Sveriges relationer till den europeiska gemenskapen på lång sikt, konsekvenserna av den hittills bristfälliga energipolitiken och säkert också synen på enskilt ägande. Jag tänker då inte minst på hur man i utlandet tolkar innebörden av de svenska löntagarfonderna.

Herr talman! Vad kommer då att hända när Sverige, som följd av den framväxande internationaliseringen, ställs inför nya problem? Att de svenska storföretagens utflyttning av tillverkning vållar problem för de svenska underleverantörsföretagen är uppenbart. Men vad händer när utländska storföretag köper in sig i svenska industrier? Jag tror att vi kan få ett ganska intressant exempel i GM:s övertagande av kontrollen av Saabs personvagnsdivision. Vi har skäl utgå från att GM-Saab kommer att ställa mycket höga krav på sina underleverantörer, men kanske också att GM, General Motors, kommer att känna sig fri att byta underleverantörer, om dessa krav inte blir tillgodosedda.

I dag köper den svenska bilindustrin för 40 miljarder kronor från olika underleverantörer. Av de 40 miljarderna går 15 miljarder till svenska underleverantörer. Är det, herr industriminister, realistiskt att utgå från att den andelen kan bevaras eller – vilket vi naturligtvis båda gärna skulle se – ytter-

ligare kan öka? Hur bedömer industriministern konsekvenserna av det som händer inom detta område?

Anf. 50 Industriminister RUNE MOLIN:

Herr talman! Först vill jag tacka för välkomstönskan till de olika regeringar som jag har tillhört. Det är inte bara två utan faktiskt tre, om vi också räknar in expeditionsministären, så det har gått fort under denna månad.

Det är alldeles klart att det konkurrensläge som den svenska industrin över huvud taget har i förhållande till sin omvärld är avgörande för hur vi skall lyckas med vår industri. Då gäller det inte bara underleverantörerna utan generellt.

Ett av de stora problem som vi har i Sverige i dag är inflationen, som är alltför hög i förhållande till den i konkurrentländerna. Det kostnadsmässiga försprång som vi vann genom devalveringarna i början av 1980-talet är nu uppätet. Fortsätter den kostnadsutveckling vi har haft under de senaste åren, då lönerna har ökat med omkring 28 % och produktiviteten med 2 % om året, kommer konkurrenskraften att urholkas ytterligare. Det är naturligtvis en oacceptabel situation, som vi inte kan tolerera. Vi måste vidta åtgärder. Det är av det skälet vi har haft en del turbulens i politiken under början av året, när regeringen föreslog en del åtgärder som riksdagen inte ville ställa sig bakom. Men regeringen har inte förtröttats. Den har nu tagit nya initiativ för att försöka få ned de nominella löneökningarna och på det sättet komma i en bättre situation för att kunna konkurrera med utlandet. Det kommer också att vidtas en rad ekonomiskt-politiska åtgärder, utbudsåtgärder osv. Vi har nu att avvakta vad som händer i lönebildningsprocessen och ta konsekvenserna därav i den kompletteringsproposition som kommer. Regeringens inriktning är att komma till rätta med den alltför höga inflation som vi har för att hävda konkurrenskraften. Men vi kommer inte att lösa problemen som man har gjort på kontinenten, genom att släppa upp arbetslösheten för att därigenom få ned inflationen. Det är en metod som svensk arbetarrörelse inte accepterar och som regeringen därför inte kommer att arbeta efter.

Det är ett svårt problem att förena den fulla sysselsättningen med en låg inflation. Det vet vi sedan gammalt. Att hitta metoderna för att lösa det problemet har vi inte lyckats med. Men det får inte förtrötta oss. Vi måste ta nya tag och försöka hitta lösningen. Arbetslösheten är ett ont som är värre, socialt och på andra sätt.

När det gäller våra möjligheter att få tillgång till den större marknaden pågår förhandlingar mellan EFTA och EG. Ingenting tyder på annat än att vi skall kunna lösa samarbetsfrågorna så, att den svenska industrin också får tillgång till den större marknad som kommer att bildas efter 1992. Jag tror att det i sin tur kommer att leda till ytterligare strukturförändringar i svensk industri. Det kommer att betyda att det behövs större volym i många företag för att man skall kunna konkurrera. Det gäller också underleverantörsområdet. Därför är det oerhört viktigt att vi kan förstärka våra företag, att våra företag kan delta i den typen av strukturförändringar för att stärka den svenska industrin.

Volvos samarbete med Renault är naturligtvis ett sätt att försöka komma till rätta med de stora kostnader man har för utvecklingsverksamheten. Man

kan fördela kostnaderna på ett annat sätt om man samarbetar. På samma sätt är Saabs samarbete med GM ett försök att komma åt de kostnader som har blivit Saab övermäktiga och som ledde till fjolårets stora förluster.

Men samtidigt måste vi ju se till de mindre företagen, som inte har samma möjligheter att strukturera sig som de stora företagen. En del kan naturligtvis göra det och på det sättet förstärka sin konkurrenskraft. Men andra måste ha ett stöd för att utvecklas, och då måste samhället gå in med olika åtgärder, som jag har redovisat.

Vår ambition är naturligtvis att försöka bibehålla, och helst förstärka, andelen leveranser till de svenska storföretagen från underleverantörerna i förhållande till utlandet. Vi har nu påbörjat arbetet med att försöka hjälpa till i den processen. Och det finns väl ingenting som säger att vi inte skall kunna klara det, om vi också samtidigt kan klara den större konkurrensförutsättningen – den ekonomiska politiken.

Anf. 51 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Industriministerns analys av konsekvenserna för den svenska konkurrenskraften av den förda socialdemokratiska politiken – en analys som jag kan instämma i – innebär naturligtvis också ett mycket stort underbetyg för just den politiken.

Industriministern talar om att regeringen inte vill släppa upp arbetslösheten, och jag önskar att jag kunde ha tilltro till att politiken också får det resultatet. Men om inflations- och lönekostnadspolitik leder till utslagning av bl.a. svenska underleverantörsföretag, då leder den också till ökad arbetslöshet. Och då är det inte rätt att säga att regeringen släpper upp arbetslösheten, utan då är det kanske mera rimligt att beskriva utvecklingen så, att regeringen driver fram ökad arbetslöshet.

Herr talman! En genomgång av artiklar, anföranden och uttalanden av Rune Molin under hans tid i Landsorganisationen tyder på att Rune Molin som barlast i sin nya befattning för med sig ett starkt engagemang för socialism och planhushållning. Därför är det kanske inte förvånande att han i sitt förslag i näringspropositionen om statliga regionala riskkapitalbolag ser detta som ett viktigt inslag för att förbättra tillvaron för svenska underleverantörsföretag. Det föreslås där att statliga pengar via regionala riskkapitalbolag skall placeras som minoritetsposter i småföretag.

Jag är, herr talman, den förste att tillstå att tillgången till riskvilligt kapital för småföretag behöver förbättras. Men jag vill uppmana Rune Molin att ta del av de kritiska synpunkter som hans socialdemokratiska broder Harry Schein riktar mot arrangemang av det slag som industriministern här föreslår. Schein menar att statliga tjänstemän utan egen erfarenhet av företagande och utan eget personligt engagemang i de pengar de hanterar sällan klarar att göra riktiga bedömningar av vad som är värt att satsa på och vad man inte bör lägga slantarna på. Jag tycker, herr talman, att erfarenheterna tyder på att Schein här är en större realist än industriministern.

Anf. 52 Industriminister RUNE MOLIN:

Herr talman! Hadar Cars har ju också ingått i en regering och i ett regeringsunderlag – i egenskap av folkpartist. Den regeringen åstadkom en eko-

nomisk politik som ledde till en arbetslöshet som var högre än vad vi haft i Sverige sedan 30-talet. Den politiken ledde till en kostnadsutveckling, ett bytesbalansunderskott, ett budgetunderskott osv. som skapade en situation där man var tvungen att devalvera den svenska kronan för att klara konkurrenskraften. Det var en ekonomisk politik som ledde till stora problem för alla företag – dålig lönsamhet, utslagning och arbetslöshet. Den politiken vill inte vi föra. Vi har, sedan vi återkom till regeringsmakten, drivit en politik som har lett till denna höga sysselsättning som är unik i västvärlden och till denna goda lönsamhet som de svenska företagen haft. Och sysselsättningen i den svenska industrin har ökat under 80-talet.

Det är den ledstjärnan som också skall gälla för framtiden. Då är det viktigt att vi bedriver en konsekvent ekonomisk politik för att klara konkurrenskraften. Regeringen har varit beredd att dra konsekvenserna av det, när riksdagen inte har velat ställa upp på de förslag som lagts fram.

När det gäller de praktiska problemen för företagen är det ett faktum att det i dag saknas riskkapital på den svenska kapitalmarknaden. Det finns inte privata intressenter som är beredda att placera kapital i de små företagen i tillräcklig utsträckning. Därför har också småföretagarnas organisationer hemställt att samhället skall ordna den här frågan genom att omforma utvecklingsfondernas kapital. Det är alltså i linje med de svenska småföretagarnas organisationers önskemål som detta föreslås i den proposition vi har lagt fram för riksdagen.

När det privata initiativet inte kan lösa det här problemet, då måste enligt min uppfattning samhället gå in. Det är klart att man kan säga att samhället kan strunta i detta. Men då löser man inte dessa underleverantörers och småföretags problem. Därför är det mycket viktigt att vi tar tag i de problem som företagen möter.

När det gäller Harry Schein och hans filosofi vill jag säga att i de här utvecklingsfondernas riskkapitalbolag har vi också velat få med privat kapital, inte minst för att vi skall få del av företagares erfarenhet. Men det gäller också att se till att dessa företag får den inriktning som företagarna anser vara riktig – och att man får den lönsamhet och den inriktning på marknads-mässighet som är nödvändig. Det är den filosofin som ligger bakom den här tanken – att företagen skall bli marknadsanpassade. Jag tror inte att Harry Scheins farhågor för att inte dessa företag skall kunna bli till gagn när det gäller att lösa småföretagens problem behöver besannas.

Anf. 53 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det är inte bristen på statliga inbrott i det svenska näringslivet som har varit det största problemet vid genomförandet av en för hela samhället god näringspolitik.

Men det som fick mig att begära ytterligare en replik var det bekymmer jag känner över att Rune Molin uppenbarligen är ganska dåligt orienterad om de faktiska förhållandena under den tid då vi hade icke-socialistiska regeringar. Under de år då jag tillsammans med andra hade ett ansvar för regeringspolitiken var arbetslösheten lägre än vad den blev när socialdemokraterna återinträdde i regeringen. När Rune Molin har undersökt statistiken

på det området, hoppas jag att jag får ett brev från honom där han noterar att det förhåller sig på just det sättet.

Sedan hade Rune Molin mycket att säga om det sätt på vilket det borgerliga regeringarna tog ansvar för ekonomi och arbetsmarknad under sina år. Jag kan hålla med honom om att upplåningen för att klara varv, stål och annat kanske var i högsta laget. Men detta gjorde ju de borgerliga regeringarna i syfte att just hålla arbetslösheten låg, och den var under hela denna tid, under de sex åren, väsentligt lägre än motsvarande arbetslöshet i omvärlden. Och vi får väl leva med att socialdemokraterna anklagar oss för att vi gjorde alldeles för mycket för att hålla nere arbetslösheten i Sverige under de sex borgerliga regeringsåren. Det är en anklagelse som kanske inte är så svår att leva med, när den kommer från en gammal LO-män.

Anf. 54 Industriminister RUNE MOLIN:

Herr talman! Låt mig när det gäller arbetslöshetssiffrorna säga att det som hände under de borgerliga regeringsåren var att arbetslösheten successivt ökade. Att vändningen inte kunde ske omedelbart när den socialdemokratiska regeringen tillträdde är ganska självklart. Kurvan över arbetslösheten gick upp till i början av 80-talet, och sedan har den gått ner. Det är effekten av den socialdemokratiska politiken. Effekten av den borgerliga politiken var att arbetslösheten gick upp till 3,5 %, en nivå som vi tidigare aldrig har haft under efterkrigstiden.

Jag tror att vi är ganska överens när det gäller att ta itu med det problem som interpellationen gällde, nämligen underleverantörernas problem. Jag inbjuder gärna Hadar Cars och den övriga oppositionen att komma med alla möjliga uppslag för att vi skall kunna göra det bästa möjliga för att klara den svåra situationen framöver för underleverantörerna.

Andre vice talmannen anmälde att Hadar Cars anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1989/90:134 om det framtida biståndssamarbetet mellan Sverige och Nicaragua

Anf. 55 Statsrådet I.ENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om hur jag ser på det framtida samarbetet mellan Sverige och Nicaragua samt om jag är beredd att vidta åtgärder med anledning av uppgifterna om att svenska biståndsarbetare uppfattats engagera sig till förmån för den ena sidan i valrörelsen.

Jag klargjorde direkt efter valresultatet i Nicaragua att det kommande regeringsskiftet inte påverkar den svenska regeringens vilja att bistå det nicaraguanska folket.

Sveriges biståndssamarbete med Nicaragua inleddes efter revolutionen år 1979. Samarbetet tog form mot bakgrund av den sandinistiska regeringens ambitiösa planer i fråga om att åstadkomma en nationellt orienterad ekono-

misk utveckling. Av stor betydelse var också sandinistregeringens strävan att värna om Nicaraguas nationella oberoende och att påbörja en process mot demokrati efter åren av Somozas diktatur.

Förenta Staternas politik gentemot Nicaragua under 80-talet undergrävde och försvårade den sandinistiska regeringens ansträngningar på dessa områden främst genom stödet till contras. Trots kriget och Förenta Staternas ekonomiska sanktioner och finansiella blockad av Nicaragua, har det nationella oberoendet kunnat försvaras. Men priset blev högt

Det svenska biståndssamarbetet med Nicaragua har haft till syfte att förbättra människornas levnadsvillkor utifrån de av riksdagens fastlagda biståndspolitiska målen. Biståndet till Nicaragua bärs upp av ett brett folkligt engagemang i Sverige, vilket bl.a. avspeglat sig i att en betydande del av biståndet genomförs av enskilda organisationer.

Motiven till ett biståndssamarbete med Nicaragua står fast. Valresultatet och det kommande regeringsskiftet påverkar inte vår vilja och beredskap att fortsätta att bistå Nicaragua. Jag vill här gärna ta tillfället i akt att än en gång framhålla att jag anser att det hittills framgångsrika svensk-nicaraguanska biståndssamarbetet bör fortsätta. Samma förhoppning har också uttalats av ledande representanter för den i april tillträdande regeringen i Nicaragua. Så snart den nya regeringen tillträtt avser jag därför att på sedvanligt sätt inleda en dialog med regeringens företrädare om det fortsatta biståndssamarbetets närmare utformning.

Som svar på den andra frågan vill jag först påminna om det engagemang och den professionalism som kännetecknat de svenska biståndsarbetarnas insatser i Nicaragua. Detta arbete bedrivs ofta under svåra och pressande förhållanden. Det är känt för att fungera väl. Volontärerna som representerar en mängd svenska enskilda organisationer har på ett ofta beundransvärt sätt under enkla omständigheter bidragit till uppbyggnaden av hälso- och sjukvården, till utbildningen och till bostadsbyggandet i landet.

Vad dessa biståndsarbetare har för politisk uppfattning liksom hur de väljer att uttrycka denna – eller för den skull klä sig – är deras ensak så länge de rättar sig efter världslandets lagstiftning. Biståndsarbetare – eller volontärer – utsända av oberoende organisationer är inte och får inte uppfattas som företrädare för den svenska regeringen.

Anf. 56 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka biståndsministern för svaret på min interpellation. Jag vill notera att svaret kom snabbt och var utförligt, vilket jag uppskattar. Jag tror att det är bra att vi får tillfälle att resonera om dessa frågor medan de är högaktuella.

Demokratien har ju skördat många segrar i världen inte minst under det senaste året. Vi har märkt det i Europa och på många andra håll i världen, inte minst i Latinamerika. Latinamerika, som ju länge var diktaturernas kontinent i mycket hög grad, är nu demokratins kontinent på väldigt många sätt. Den enda kvarstående icke folkvalda presidenten i Latinamerika, efter det att presidentskiftet har skett även i Nicaragua, är Fidel Castro på Kuba. Detta är en ganska fantastisk utveckling och naturligtvis en mycket glädjande utveckling.

I Nicaragua knöts det mycket stora förhoppningar till sandinisterna när den förhatliga Somozadiktaturen störtades. Det är inget tvivel om att sandinisterna har haft många väldigt goda ambitioner och väldigt mycket god vilja. Det är inte heller något tvivel om att den politik som USA har fört gentemot Nicaragua har försvårat reformarbete i Nicaragua. Men samtidigt som det har funnits god vilja på många håll inom sandinistpartiet och inom ledningen i Nicaragua, kan man inte heller bortse från det faktum att sandinisterna under dessa år även har bedrivit ett betydande politiskt förtryck i sitt land. Sandinisterna har bekämpat oppositionen med medel som knappast är demokratiskt godtagbara, och de har inte tillåtit fria val förrän efter en mycket lång tid.

Det visade sig också i Nicaragua, som på många andra håll, att när folket fick välja valde de bort makthavarna, som folket upplevde hade utövat sin makt på ett odemokratiskt sätt. Detta följer ett mönster som vi kan se på de flesta håll i världen, att när folket får välja väljer det bort det som har stått för en odemokratisk styrelse i landet.

Det är naturligtvis viktigt att man efter denna process litet grand granskar Sveriges roll i det nicaraguanska skeendet. Sverige är en stor biståndsgivare till Nicaragua. Och när man går in i ett land med ett omfattande bistånd är det klart att det sätt på vilket man påverkar processen i landet är mycket grannliga. Det ger Sverige ett ansvar som man inte kan bortse ifrån. Jag tror att det är väldigt många som har upplevt att Sverige har lierat sig ganska nära med den sandinistiska regimen i Nicaragua. Den här upplevelsen baseras bl.a. på att det svenska regeringspartiet har haft mycket nära relationer med sandinistpartiet. Det har åtminstone upplevts som att regeringspartiet har haft mycket goda kontakter och en mycket positiv attityd till sandinistregimen i Nicaragua. Jag vill inte förneka att det också har funnits mycket lovvärt i dess sätt att arbeta. Till detta kommer naturligtvis att en del av de frivilliga organisationer som har varit verksamma i Nicaragua och vilkas verksamhet finansieras i huvudsak med svenska statliga medel har tagit mycket klar ställning till förmån för sandinistpartiet.

Jag vill betona att jag tycker att man skall ha förståelse för om enskilda organisationer också har politiska värderingar i sitt arbete. Vi diskuterar i andra sammanhang om man inte kan öka möjligheterna att delta i ett demokratiskt uppbyggnadsarbete i olika u-länder som är på väg mot mer pluralistiska system.

Samtidigt tror jag det är viktigt att diskutera var gränserna skall sättas för svenska biståndsarbetsengagemang i t.ex. en valrörelse. Det är viktigt att Sverige inte uppfattas stå på den ena sidan i en valrörelse. Särskilt viktigt tycker jag det är att Sverige inte uppfattas stödja en regim med ett demokratiskt tvivelaktigt förflutet mot en demokratisk opposition. Det är av flera skäl inte någon speciellt lycklig situation.

Vad som egentligen har hänt och inte hänt beträffande svenska biståndsarbetsengagemang och i vilken omfattning svenska biståndsarbetare verkligen engagerat sig i valrörelsen, tycker jag är svårt att få en uppfattning om. Detta gör att jag inte känner för att uttala några förkastelsedomar mot några personer. Jag vet också att biståndsarbetarna har gjort ett värdefullt och uppoffrande arbete i Nicaragua.

Jag tycker bara att den händelseutveckling som varit och de rapporter som vi har fått från Nicaragua är sådana att det är väl värt att diskutera vilka upp-
trädanderegler som kan vara lämpliga i ett sådant här fall.

Anf. 57 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är sant att biståndet till Nicaragua har burits upp av ett brett folkligt engagemang. Det innebär att många grupper i Sverige har haft och har goda kontakter med sandinistfronten. Men det innebär inte att man därför har bortsett från misstag och brister i vad sandinistfronten har företagit sig politiskt. Jag har själv deltagit i många sådana debatter, som kan vara nog så heta.

Men jag vill ta avstånd från Pär Granstedts argumentering när han hävdar att sandinisterna har bedrivit ett betydande politiskt förtryck. Det stämmer nämligen inte med den nicaraguanska verkligheten. Detta visas inte minst av att man trots ett mycket starkt yttre tryck och utländsk inblandning i det nicaraguanska samhället har kunnat genomföra fria, demokratiska val. Jag tycker att man – i stället för att fortsätta smutskastningen av sandinisternas arbete – skall se positivt på och välkomna att det gick att genomföra sådana val.

Jag skulle också vilja att frågan om hur volontärer utsända av svenska organisationer klär sig inte görs till en stor fråga om utländsk inblandning. Man måste ändå ha de rätta proportionerna på saker och ting. Vad som är det allvarliga och har inneburit otillbörlig utländsk inblandning i Nicaragua är att landet har varit utsatt för en handelsblockad, iscensatt av Förenta Staterna, att man har varit utestängd från alla internationella finansieringsorgan, också genom påtryckningar från Förenta Staterna, samt att USA på olika sätt har finansierat contras, som med sina attacker inne i landet har försvårat utvecklingen mycket, förutom att landet har åsamkats mänskligt lidande och materiell förstörelse.

Detta måste man ha klart för sig när man talar om utländsk inblandning – annars silar man mygg och sväljer kameler.

Anf. 58 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När det gäller synen på USA:s politik gentemot Nicaragua tror jag inte att vi har några delade meningar. Det är självklart att jag ser lika allvarligt på detta som Lena Hjelm-Wallén.

Anledningen till att jag inte tar upp detta i en interpellation till den svenska regeringen är att den svenska regeringen inte är ansvarig för detta. När jag interPELLERAR statsrådet Hjelm-Wallén nöjer jag mig med att ta upp de områden som faller inom statsrådet Hjelm-Walléns ansvarsområde, och dit hör inte den amerikanska blockaden mot Nicaragua. Däremot hör absolut det svenska biståndets roll i den nicaraguanska utvecklingen till statsrådet Hjelm-Walléns ansvarsområde.

Jag tycker det är viktigt att den svenska uppställningen för demokratikravet är entydig och gäller oavsett politisk inklination hos olika partier. Om man beskriver det odemokratiska styrelseskick som sandinisterna ändå har utövat under väldigt många år som "fel och brister", tycker jag det innebär en överslättande attityd som är beklaglig. Vi har demokratimålet inskrivet

som ett av de grundläggande målen för vår biståndspolitik. Och det är över huvud taget en av huvudfrågorna i all svensk utrikespolitik. Då måste vi vara mycket entydiga beträffande att detta demokratikrav gäller alla, oavsett politisk färg.

Vad som är statsrådet Hjelm-Walléns gräns för politiskt förtryck vet jag inte. Men enligt min uppfattning handlar det om politiskt förtryck när man kringsskär oppositionens arbetsmöjligheter, begränsar yttrande- och pressfriheten och låter mycket lång tid gå innan det blir möjligt för oppositionen att ställa upp i ett fritt val. För min del råder det ingen tvekan om att det har pågått ett politiskt förtryck i Nicaragua under den här perioden.

Både Lena Hjelm-Wallén och jag är naturligtvis medvetna om att det i stor utsträckning var det yttre trycket som gjorde att det så småningom blev demokratiska val i Nicaragua – under en lång period gick utvecklingen i negativ riktning ur demokratisynpunkt. Det finns mycket positivt att säga om den politik som sandinisterna har fört, men ur demokratisk synpunkt tycker jag att vår kritik bör vara entydig.

Anf. 59 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Våra krav på att vi genom vårt bistånd skall främja demokratin är helt självklart. Så har det också varit när vi har arbetat med olika biståndsverksamheter i Nicaragua. Jag menar också att vårt biståndssamarbete – med den möjlighet till dialog med makthavarna som det har gett och den direkta påverkan som vi har kunnat utöva i den dagliga biståndsverksamheten – har gett resultat. Jag tror också att många i Nicaragua skulle säga att det svensk-nicaraguanska samarbetet har inneburit större förståelse för demokrati generellt.

Man kan alltid diskutera hur stora bristerna i demokratin har varit i Nicaragua och varför de har funnits. Men man kan ändå inte diskutera dessa brister utan att se på hela omgivningen, med krig, konflikter och ett yttre tryck utifrån som vi gemensamt fördömer.

Vi är överens om att det har funnits brister i demokratin – det är därför vi har arbetat med den frågan. Men jag menar att saken inte vinner på att man försöker svärta ner vad som har hänt. Man bör i stället se konstruktivt på situationen och fortsätta uppbyggnadsarbetet. Det gäller oavsett vilken regimen är i Nicaragua.

Anf. 60 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tycker fortfarande att statsrådet Hjelm-Walléns inställning är litet överslättande i fråga om sandinisternas odemokratiska styrelsesätt under en lång period i Nicaragua. Men det följer bara ett mönster, och det är precis detta som gör att man har upplevt Sverige stå på den ena sidan. Det handlar om en kombination av den svenska regeringens hållning – som egentligen konsekvent följs upp här i dag genom det sätt på vilket statsrådet Hjelm-Wallén för debatten – och att svenska biståndsarbetare har upplevt delta aktivt i valkampanjen.

För att anknyta till ett tidigare inlägg vill jag säga att det ju inte handlar om hur man klär sig i största allmänhet – om man har slips eller shorts eller inte. Diskussionen handlar ju om vilken roll svenska biståndsarbetare bör

kunna spela i en valkampanj. Jag tycker att det är legitimt att man för denna diskussion. Fortfarande vill jag inte uttala något fördömande av de svenska biståndsarbetarna i Nicaragua. Jag tror att de har gjort en förtjänstfull insats. Framför allt tror jag de har burits av ett ärligt engagemang, men jag tycker ändå att vi efter de erfarenheter som vi har haft borde kunna vara överens om att det är värt att diskutera vilken roll Sverige skall spela i en politisk process i de länder till vilka Sverige är en stor biståndsgivare. Det gäller både den svenska staten, regeringen, och organisationer som bedriver en biståndsverksamhet med statliga pengar och på så vis är en del av det totala svenska biståndet. Det är litet synd att den här debatten inte har visat större vilja från regeringens sida att ta upp den principiella diskussionen, som, enligt min mening, är väl värd att föra.

Anf. 61 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! När det gäller den principiella frågan som Pär Granstedt tog upp vill jag bara göra den kommentaren att stater generellt naturligtvis inte skall blanda sig i det interna partilivet och ännu mindre en valrörelse i ett annat land. Det är någonting så självklart att det inte ens behöver sägas. Vi tar också avstånd när andra länder gör sig skyldiga till sådant. Det får inte heller ske indirekt genom statligt finansierad biståndsverksamhet i organisationers namn. Jag har mycket konsekvent hävdat att vi inte skall använda statliga biståndsmedel för partipolitisk verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1989/90:So19–So23 till socialutskottet

9 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Motionerna
med anledning av prop. 1989/90:72 om arkiv m.m.
1989/90:Kr13 av Birger Hagård (m)
1989/90:Kr14 av Stina Eliasson (c)
1989/90:Kr15 av Ingrid Hasselström Nyvall (fp)
1989/90:Kr16 av Lars Sundin och Margareta Fogelberg (båda fp)
1989/90:Kr17 av Birgit Friggebo och Jan-Erik Wikström (båda fp)
1989/90:Kr18 av Jan Hyttring m.fl. (c)
1989/90:Kr19 av Stina Gustavsson och Jan Hyttring (båda c)
1989/90:Kr20 av Lola Björkquist och Karl-Göran Biörsmark (båda fp)

med anledning av prop. 1989/90:86 om åtgärder mot etnisk diskriminering m.m.

- 1989/90:Sf46 av Sten Svensson m.fl. (m)
- 1989/90:Sf47 av Rune Backlund m.fl. (c)
- 1989/90:Sf48 av Maria Leissner m.fl. (fp)
- 1989/90:Sf49 av Lars Werner m.fl. (vpk)
- 1989/90:Sf50 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s)
- 1989/90:Sf51 av Ragnhild Pohanka och Eva Goës (båda mp)
- 1989/90:Sf52 av Erkki Tammenoksa (s)

med anledning av prop. 1989/90:99 om en ny myndighet för kontrollen och tillsynen på läkemedelsområdet m.m.

- 1989/90:So24 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)
- 1989/90:So25 av Gullan Lindblad och Birger Hagård (båda m)
- 1989/90:So26 av Rosa Östh (c)
- 1989/90:So27 av Kent Carlsson (s)
- 1989/90:So28 av Lars Werner m.fl. (vpk)
- 1989/90:So29 av Karin Israelsson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:105 om samordnat flyktingmottagande och nytt system för ersättning till kommunerna, m.m.

- 1989/90:Sf53 av Sten Svensson m.fl. (m)
- 1989/90:Sf54 av Kristina Svensson och Magnus Persson (båda s)
- 1989/90:Sf55 av Rune Backlund m.fl. (c)
- 1989/90:Sf56 av Eva Johansson m.fl. (s)
- 1989/90:Sf57 av Lars Werner m.fl. (vpk)
- 1989/90:Sf58 av Sten Östlund och Nils T Svensson (båda s)
- 1989/90:Sf59 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)
- 1989/90:Sf60 av Maria Leissner m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1989/90:106 om uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Belgien

- 1989/90:Sk49 av Bo Lundgren m.fl. (m)
- 1989/90:Sk50 av Kjell Johansson m.fl. (fp)

Skatteutskottets betänkande

- 1989/90:SkU26 Befrielse från särskild avgift vid för sen inbetalning för allmän investeringsfond

Justitieukskottets betänkanden

- 1989/90:JuU20 Rattfylleri m.m.
- 1989/90:JuU21 Terroristlagstiftningen

Lagutskottets betänkanden

- 1989/90:LU18 Anslag till bokföringsnämnden, m.m.
- 1989/90:LU19 Anslag till kronofogdemyndigheterna
- 1989/90:LU20 Anslag till patent- och registreringsverket samt patentbesvärätten

Näringsutskottets betänkanden
1989/90:NU19 Statlig medverkan vid finansiering av export m.m.
1989/90:NU23 Affärstider

10 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 16 mars

1989/90:143 av *Sigge Godin* (fp) till industriministern om nedläggningen av Casco Nobels kisel tillverkning i Ljungaverk:

Efter många års oro för sysselsättningen i Ljungaverk har nu beslutet om nedläggningen av kisel tillverkningen vid Casco Nobel kommit. Nedläggningen, som är planerad till den 1 januari 1991, innebär att ett hundratal anställda förlorar sina jobb. Därutöver har närmare ett hundratal friställts tidigare.

Orsaken till nedläggningen är att anläggningen inte längre kan drivas med billig el från Norge. Nu är inte vattenfall beredd att medverka till att ta in norsk elkraft eftersom även andra företag visat intresse.

Den elkraftintensiva industrins problem, framför allt i Västernorrland och i synnerhet i glesbygdskommunen Ånge, har länge varit känt hos regeringen utan att några åtgärder vidtagits.

Ånge kommun mitt i Sverige, en glesbygdskommun med stor utflyttning under 60-, 70- och 80-talet, har inte fått något stöd för utveckling av ny, varaktig sysselsättning. Kommunen har varit hänvisad till två stora industrier, varav den ena Casco Nobel nu skall läggas ned. Sysselsättningen i kommunen är ensidig. Kommunen lever ett farligt liv eftersom övrig sysselsättning består av SJ:s och postens verksamhet. Flera försök har gjorts av posten att flytta verksamheter från Ånge.

Situationen i Ånge är mycket dystert eftersom nya uppslag till verksamheter saknas, trots att regeringen i årtal har varit medveten om problemen.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta med anledning av nedläggningen av kisel tillverkningen i Ljungaverk? ..
2. Vilka övergripande planer har regeringen för att tillförsäkra den elkraftintensiva industrin i Västernorrland möjligheter att konkurrera på världsmarknaden?
3. Vilka övriga långsiktiga insatser är regeringen beredd att vidta för att stärka Ånge kommuns sysselsättning?
4. Är regeringen beredd att överföra Ånge kommun från stödområde 2 till

stödområde 1 för att möjliggöra rekrytering av ny verksamhet bl.a. till Ljungaverk?

5. Vilka infrastrukturella insatser kan industriministern tänka sig för att göra Ånge kommun attraktivare för företagsetableringar?

1989/90:144 av *Karin Starrin* (c) till statsrådet Anita Gradin om Gattförhandlingarna och patent inom biotekniken:

Patentfrågorna tillhör de viktigaste i debatten kring den moderna biotekniken. Från centerns sida har vi tydligt deklarerat att vi inte är beredda att acceptera att patent ges på gentekniskt förändrade bakterier, växter och djur. Detta ställningstagande har stöd hos flera av de tvärpolitiska folkrörelser som nu växer fram kring bioteknikfrågan.

Patentfrågan kompliceras av att den inte är ensidigt nationell. Våra ställningstaganden berör och berörs av vår anslutning till bl.a. den europeiska patentkonventionen, EG-EFTA-förhandlingar och GATT-diskussioner.

Regeringens position i patentfrågan är oklar. Uppenbarligen vill man "ligga lågt", rentav hemlighålla visst material i samband med EG-EFTA-diskussionen.

Jag är orolig för den nuvarande hanteringen med tanke på de förestående GATT-förhandlingarna. Mycket tyder på att USA då agerar för att få till stånd så få begränsningar som möjligt i patenträtten vad avser gentekniskt förändrade växter och djur. Mina frågor till statsrådet är därför:

1. Hur långt har diskussionerna kommit inom EFTA och GATT vad gäller patentfrågan?
2. Sker det eller kommer det från svensk sida i samband med GATT-förhandlingarna att ske något som binder oss vid ett ställningstagande i den aktuella patentfrågan?
3. I sådana fall, vilken grund finns för ett sådant agerande?

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 mars

1989/90:460 av *Viola Claesson* (vpk) till statsrådet Maj-Lis Lööv om kriterierna för att bevilja svenskt medborgarskap:

Orlinda de Escamilla de Moya är hustru resp. mor till två politiska fångar i Chile. Orlinda bor i Sverige sedan tre år och har uppehålls- och arbetstillstånd här. Hennes make har liksom sonen utsatts för svår tortyr, och de har blivit uppmärksammade av Amnesty International. Sonen lyckades för en tid sedan fly ur fängelset.

Orlinda avser att snarast resa till Chile för att försöka utverka frigivning av sin make och övriga politiska fångar. Av säkerhetsskäl är det viktigt att hon innehar svenskt medborgarskap. Invandrarverket har nyligen avslagit

hennes ansökan om medborgarskap med hänvisning till att vistelsetiden i Sverige är för kort. Ärendet har överklagats till regeringen.

Min fråga till invandrarministern är:

Är kravet på vistelsetid för beviljande av svenskt medborgarskap ovillkorligt eller finns det möjlighet för beslutande instanser att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet?

1989/90:461 av *Gunnar Björk* (c) till finansministern om differentierad moms:

Regeringen har vid sammanträde den 18 januari 1990 tillsatt en särskild utredare med uppgift att göra en teknisk översyn av mervärdeskatten (Dir. 1990:1). Översynen skall enligt direktiven innebära att lagstiftningen i systematiskt hänseende harmoniseras med en ordning som gäller inom EG. Jag har i reservation i slutbetänkandet från kommittén för indirekta skatter (KIS) förordat en mer långtgående harmonisering med EG:s momsregler, inte minst med tanke på vikten av att ha en lägre beskattning av nödvändighetsvaror via differentierade skattesatser. Jag hälsar därför tillsättandet av en särskild utredare med tillfredsställelse.

Mot bakgrund av att regeringen tidigare motsatt sig differentierad moms vill jag fråga finansministern följande:

Anser statsrådet att nämnda utredningsuppdrag också inkluderar en harmonisering med EG:s skattesatser syftande till att också i Sverige införa differentierad moms med lägre skattesats för nödvändighetsvaror?

1989/90:462 av *Marianne Jönsson* (c) till socialministern om nya åtgärder på handikappområdet:

Den 12 december 1989 fattade riksdagen beslutet att 1989 års handikapputredning inte skulle få begränsas av regeringens nolldirektiv. Detta var ett efterlängtat beslut som centerpartiet och handikapprörelsen länge kämpat för.

Äntligen skulle handikappfrågorna ges den betydelse de förtjänar och behövliga åtgärder kunna vidtas. Utredningens arbete skulle nu kunna bedrivas på ett mer förutsättningslöst sätt.

Ingen förändring har dock skett. Handikappfrågorna står alltså i skymundan, och detta beror till stor del på regeringens ovilja att handla i enlighet med riksdagens beslut att slopa nolldirektiven.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga till socialministern:

När har regeringen för avsikt att i praktiken genomföra de åtgärder som behövs för ett slopande av nolldirektiven på handikappområdet?

1989/90:463 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om det statliga stödet till Riksföreningen mot sexuella övergrepp på barn (RMSÖ):

RMSÖ är en frivillig organisation som främst tar till vara de barns rättigheter som blivit utsatta för sexuella övergrepp. Arbetet består bl.a. av att lyssna och ge råd och stöd. De som arbetar i RMSÖ är utbildade inom sociologi, psykologi m.m.

Ingen ifrågasätter behovet och resultatet av detta arbete. För att verksamheten skall bedrivas på effektivaste sätt behövs dock statligt stöd. Detta är något som centerpartiet uppmärksammat. Kravet på bidrag har i oktober 1989 lett till ett tillkännagivande från socialutskottets sida och ett riksdagsbeslut i november 1989.

Efter dessa ställningstaganden har inget hänt. RMSÖ väntar fortfarande på ekonomiskt stöd för sin verksamhet. Detta långsamma handläggande är oacceptabelt och kan leda till att RMSÖ inte kan fortsätta sin verksamhet.

Mot bakgrund av vad ovan anförts vill jag ställa följande fråga till socialministern:

När ämnar regeringen verkställa riksdagens beslut?

1989/90:464 av *Birger Andersson* (c) till bostadsministern om förenklad ansökning av statliga lån till småhus:

Fr.o.m. hösten 1989 används vid ansökan om bostadslån en gemensam blankett för alla typer av nybyggnadsärenden. Avsikten var att åstadkomma ett förenklat ansökningsförfarande. För en sökande av bostadslån för småhus blev dock resultatet avsevärt större merarbete. Det föreligger synnerligen stora svårigheter att utan experthjälp fylla i blanketterna. Eftersom bostadsministern i andra sammanhang visat intresse för att ansökningar om bostadslån skall kunna handläggas enklare och snabbare vill jag fråga följande:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att förenklingar i ansökningsförfarandet för låntagarbyggda småhus skall komma till stånd?

1989/90:465 av *Birger Andersson* (c) till bostadsministern om remisstiden för betänkandet *Prövning av industrilokalisering enligt naturresurslagen*:

När ett betänkande har överlämnats till en departementschef följer normalt remissbehandling. Ett exempel inom bostadsdepartementets område är vetokommitténs betänkande SOU 1989:15 *Prövning av industrilokalisering enligt naturresurslagen*. Betänkandet sändes ut på remiss under december 1989. Samtidigt meddelades att remissvaren skulle ha inkommit till bostadsdepartementet senast den 22 februari 1990.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga bostadsministern följande:

Anser statsrådet att remissinstanserna har fått tillräcklig tid för behandling av betänkandet?

Det finns flera skrämmande rapporter om hur mobbing och pännalism ökat inom den sovjetiska armén. De samlade rapporterna tyder på att inkallade från Baltikum ständigt trakasseras, torteras och dödas. Under februari månad avlog regeringen en ansökan om uppehållstillstånd från en baltisk värnpliktsvägrare. Detta är mycket anmärkningsvärt, då regeringen är medveten om de brott som ofta begås mot de mänskliga rättigheterna inom den sovjetiska armén.

Under en frågestund nyligen med utrikesminister Sten Andersson förklarade han att regeringen är medveten om att mobbing och pännalism har ökat inom den sovjetiska krigsmakten. Han kände även till att fall med dödlig utgång rapporterats. Vidare deklarerades att regeringen hävdar de mänskliga rättigheterna.

Det som sker inom den sovjetiska armén mot de baltiska värnpliktiga är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Regeringens asylpolitik har medfört ett direkt hot mot dem som söker skydd här därför att de utsatts för förtryck av de mänskliga rättigheterna.

Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga:

Avser regeringen även i framtiden att neka uppehållstillstånd till baltiska värnpliktsvägrare som utsatts för kränkningar av de mänskliga rättigheterna?

12 § Kammaren åtskildes kl. 13.13.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Fredagen den 16 mars

1 § Svar på interpellationerna 1989/90:114, 129 och 131 om kärnkraftverken vid södra Östersjön, m.m.	1
Miljöminister Birgitta Dahl	
Pär Granstedt (c)	
Bengt Silfverstrand (s)	
Rolf L Nilson (vpk)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
Hadar Cars (fp)	
2 § Svar på interpellation 1989/90:118 om kommunernas miljöansvar.	20
Miljöminister Birgitta Dahl	
Ing-Britt Nygren (m)	
3 § Svar på interpellation 1989/90:127 om utsläppen från flygtrafiken på Landvetter, m.m.	24
Miljöminister Birgitta Dahl	
Viola Claesson (vpk)	
Marianne Samuelsson (mp)	
4 § Svar på interpellation 1989/90:128 om importen och exporten av kärnkraftsavfall, m.m.	31
Miljöminister Birgitta Dahl	
Gunilla André (c)	
5 § Svar på interpellation 1989/90:126 om en utvärdering av användningen av de särskilda medlen för att korta vissa operationsköer	38
Socialminister Ingela Thalén	
Margó Ingvardsson (vpk)	
Daniel Tarschys (fp)	
6 § Svar på interpellation 1989/90:130 om svensk underleverantörsindustri.	46
Industriminister Rune Molin	
Hadar Cars (fp)	
7 § Svar på interpellation 1989/90:134 om det framtida biståndssamarbetet mellan Sverige och Nicaragua.	53
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén	
Pär Granstedt (c)	
8 § Hänvisning av ärenden till utskott.	58
9 § Bordläggning.	58
10 § Meddelande om interpellationer	
1989/90:143 av Sigge Godin (fp) om nedläggningen av Casco Nobels kisel tillverkning i Ljungaverk.	60
1989/90:144 av Karin Starrin (c) om Gattförhandlingarna och patent inom biotekniken.	61

11 § Meddelande om frågor	
1989/90:460 av Viola Claesson (vpk) om kriterierna för att bevilja svenskt medborgarskap	61
1989/90:461 av Gunnar Björk (c) om differentierad moms	62
1989/90:462 av Marianne Jönsson (c) om nya åtgärder på handikappområdet	62
1989/90:463 av Karin Israelsson (c) om det statliga stödet till Riksföreningen mot sexuella övergrepp på barn (RMSÖ)	63
1989/90:464 av Birger Andersson (c) om förenklad ansökning av statliga lån till småhus	63
1989/90:465 av Birger Andersson (c) om remisstiden för betänkandet Prövning av industrilokalisering enligt naturresurslagen	63
1989/90:466 av Erling Bager (fp) om uppehållstillstånd för baltiska värnpliktsvägrare	64